

יד
מהר"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

השיעור נמסר
במוצאי שבת-קודש

נח

מרחשון התשפ"ה בשל"ו
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

בעניין עטיפה בטלית מצוייצת בזמן התפילה, ובירור בהרחבה לגבי השאלה האם צריך כיום להתעטף בטלית מצוייצת גם בתפילת המנחה וערבית כפי שנהגו אבותינו נע"ג. תשובות לשאלות הקשורות לימים הנוראים. א' האם ראוי שילד קטן יתקע בשופר לציבור לאחר ה'אשמורות', ומה הדין כאשר אין מי שיתקע חוץ ממנו. ב' האם צריך לשנות את הסדר באמירת עשה למען שמך, עשה למען ימינד, עשה למען תורתך, עשה למען קדושתך, כמו הסדר שכתב מהרי"ץ בע"ח בסוף פסקת אלהי נצור וכו', קדושתך, תורתך. התייחסות למכתב בעניין בת-קול היוצאת מן השמים, כגון האומרת 'לך אכול בשמחה לחמך וכו' (במוצאי יוה"כ"פ), ויישוב מנהג העולם לומר ברכת 'תבושר במחילה וסליחה וכפרה' גם לאחר מוצאי יוה"כ"פ עד סוכות. ומסקנת מרן שליט"א בעניין זה. ביאור המלים שבשיר 'ישקף אלהים ממעון קדשך ויך', והמלים 'יום אשלפה חרבי ואך'. והמלצת מרן שליט"א לומר פיוט זה בימים הללו, בכל עת מצוא.

כל הזכויות שמורות למרן שליט"א
השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: y5358404@gmail.com
להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6
מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 761
לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"ג בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,
וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש ע"י רבי יונה יצחק בן שלמה אברהם הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת נות ביתו וכל בני משפחתו. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

וכמו כן השיעור מוקדש לכבוד חתן הבר מצוה הבחור החשוב אורי בן ידידנו היקר רבי אריאל הי"ו, מארצות הברית. יום ששון בר מצוה, ישמחו האבות. יהווה ממנו רוב נחת, ויודיענו האלדים קץ פלאות. בעבור שהתנדבו עבורו למוסדות נתיבות מהרי"ץ. זוהי פתיחת הפיוט המחודש שעשינו לכבוד הבר מצוה, יום ששון בר מצוה, ישמחו האבות. יפרחו כגפן וכו', בן עשר למשנה בן י"ג למצוות. חושבני כי הדבר מיוחד, וצריך קצת לגוון ולחדש, לא להישאר עם הדברים המפורסמים בלי התחדשות. וכן השיעור מוקדש לע"נ מרת לאה חדוה בת יצחק עוזירי ז"ל, שתרמו לעילוי נשמתה לעמותת נתיבות מהרי"ץ. המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונוק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

בעניין עטיפה בטלית מצוייצת בזמן התפילה, וביורור בהרחבה לגבי השאלה האם צריך כיום להתעטף בטלית מצוייצת גם בתפילת המנחה וערבית כפי שנהגו אבותינו נע"ג.

לשון רבינו הרמב"ם בפרק חמישי מהלכות תפילה [הלכה א'], שמונה דברים צריך המתפלל להזהר בהן ולעשותן וכו'. הרמב"ם מונה שמונה דברים, שרצוי לעשות אותם בתפילה, אם כי הם אינם מעכבים.

אחד מן הדברים הוא, 'תיקון המלבוש'. כפי שכתב שם בהלכה ה', מתקן מלבושיו תחילה, ומציין עצמו ומהדר, שנאמר השתחו לו'י בהדרת קדש. צריך שהתפילה תהיה בצורה מכובדת, לכבוד מלך מלכי המלכים ברוך הוא. להרגיש לפחות כפי שהאדם מדבר עם מלך בשר ודם.

ובסוף הלכה ה', דרך כל החכמים והתלמידים – ישנה גירסא, 'ותלמידיהם'. כנראה הגירסא היותר מקורית היא, 'והתלמידים'. כי ישנם 'חכמים', וישנם 'תלמידיהם'. תלמידי חכמים. זאת דרגא פחות. יש חכם, ויש תלמיד חכם, עיין שע"ה יו"ד הל' הספד סי' ק"פ הערה מ"ו ד"ה וְנִקְטְנֵן. למה דוקא התלמידים שלהם, דהיינו של מי שנמצאים שם, ולא סתם תלמידים. לכן נלע"ד דמסתברא גירסת 'והתלמידים' – שלא יתפללו אלא כשהן עטופין.

בהלכות ציציית [פרק שלישי הלכה י"א] כתב הרמב"ם בזה"ל, אף על פי שאין אדם מחוייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה, כדי שיעשה בה ציציית, אין ראוי לאדם חסיד שיפטור עצמו ממצוה זו. אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחוייבת בציציית, כדי שיקיים מצוה זו.

ובשעת התפילה, צריך להיזהר ביותר.

רצוי שכל הזמן יהיה לו בגד המחוייב בציציית, אבל זאת חסידות. ובתפילה, עוד יותר צריך להשתדל. הרמב"ם לא מחלק, באיזו תפילה? אלא כתב, 'שלא יתפללו אלא כשהן עטופין'. משמע, בכל התפילות. וזאת גם בהלכות תפילה, וגם כאן בהלכות ציציית. גנאי גדול הוא לתלמיד חכם, שיתפלל והוא אינו עטוף.

מכך שהרמב"ם כתב הלכה זאת בהלכות ציציית, מובן כי 'עטוף' היינו, בציציית. אחרת, למה הוא כתב זאת כאן? הרי הוא כבר כתב בהל' תפילה בזה"ל, 'שלא יתפללו אלא כשהן עטופין'. אמנם הוא לא כתב שם כי העטיפה היא בציציית, משמע – עכ"פ כך ניתן להבין – כי הכוונה שם היא לבגד עליון. משהו מעין מה שנקרא אצלינו בשם 'קופטאין'. מעיל עליון. גם האשכנזים קוראים לזה, 'קפֿטן'. כנראה זאת מלה שעברה מארץ לארץ. עכ"פ מכך שהרמב"ם חוזר על כך בהל' ציציית, והרי הוא לא מכפיל את דבריו לחנם, וכאן הוא לא מזכיר 'תלמידים' אלא כתב 'תלמיד חכם', אם הוא מתפלל כאשר 'אינו עטוף', ומובן דהיינו שכל שכן חכם – ומובן כי הכוונה בציציית, למרות שהוא לא כתב זאת במפורש – אזי זהו 'גנאי גדול'.

ב'שנויי נוסחאות' שברמב"ם מהדורת הרש"ב פרנקל, מביאים כי בכמה כתבי יד מתימן, כתוב במפורש בזה"ל, 'והוא אינו עטוף בציציית'. דהיינו הוסיפו במפורש את המלה 'בציציית'.

אמנם בלא"ה ברור כי זאת היא הכוונה, גם אם הוא – הרמב"ם – לא היה כותב זאת, אבל כנראה כי סוף סוף הדבר חסר מבחינת הסגנון. יכול להיות שהדבר כפי שאמרנו בעבר [שיעור מוצש"ק אמור התשפ"ד], כי גם זה הוא אחד מן הדברים שהרמב"ם תיקן בשלב יותר מאוחר, ולכן הדבר אינו נמצא בנוסחאות האחרות.

אמרנו זאת בזמנו לגבי פרשת 'כל חלב', כי לשון הרמב"ם בעניין הפרשיות הוא קצת סתום, והוא בירר זאת לבסוף. הסביר באופן ברור, שלא יטעו או יסתבכו. הבאנו כי ישנם עוד כמה דברים, הוספות אשר היו בכתבי היד שלתימנים. כי לא מסתבר, שמישהו היה מעיז להוסיף מלה, או לשנות את הנוסח, למרות שברור כי זאת הכוונה. הכי הרבה, היו מוסיפים הערה בצד. אבל בנ"ד, שהם כתבו כך בלשון ההלכה עצמה, מסתברא שזה מן הדברים שהרמב"ם תיקן בשלב יותר מאוחר. ומה שהדבר אינו נמצא בהרבה נוסחאות, הוא כמו תיקונים נוספים רבים שהרמב"ם כתבם והרבה לא ידעו מכך, מכיון שהחיבור משנת' כבר נתפשט בעולם.

שערי יצחק – השיעור השבועי

כמה ימים לאחר מכן, דיברו איתי והתלוננו על כך כמה תלמידי חכמים הי"ו מידידינו. למה אנחנו לא מתעטפים בטלית במנחה וערבית, כפי שהיה מנהג אבותינו נע"ג? כגון, הרב יהודה מהלא הי"ו, ובפרט הרב מתתיהו יהודה גוטמאן – בדיחי הי"ו, כנראה שהם וזולתם דנו בכך, ואמר מישוהו לבסוף, עד שפלט רח"ש לבסוף, כל אחד מהרבנים, מקפיד על דבר אחר מסויים.

כלומר, זה מקפיד על טלית, וזה מקפיד על משהו אחר. למה אלה הולכים בלי 'סימנים' – פיאות? איפה המסורת? א"כ מה נפשך. דברים כאלה. כנראה גם הרב ציון חובארה הי"ו היה שם עם טלית, ועוד כמה תלמידי חכמים. חלקם. אבל ממש מעטים, בודדים.

אמרתי מיד להרב מתתיהו גוטמאן, כי זאת טעות. זה לא שאני מקפיד, רק על דברים מסויימים. אנחנו מקפידים על הכל. אין דבר, שאיננו מקפידים עליו. רק שצריכים להבין את הדברים, לא להסתכל ולהבינם בצורה שטחית. אין דבר שאנחנו לא מקפידים, על מסורת אבותינו. לא כפי שהם חושבים, כי כל אחד מחליט על מה להקפיד, כביכול כל אחד עושה מה שהוא רוצה.

אמנם ישנם דברים, שאנחנו לא יכולים להמשיך את מסורת אבותינו, בגלל התרבות. עֲלֵת בקרתא, זיל בנימוסה. יש דברים שאי אפשר. למשל, לחנך את הבנות, שיתעטפו עם כיסוי הראש. מטפחת. בודאי שהרבה יותר צנוע, אם הן היו מכסות את ראשן. כמו כן, העניין של כלי שיר בחתונות. זהו דבר חברתי, אי אפשר שלא יהיה ניגון של כלי שיר, למרות שאבותינו לא השתמשו בשום כלי שיר, מפני זכר לחרבן. אבל כאן בא"י, הדבר נשתנה. ואין אפשרות לעשות אחרת, כי זהו משהו ציבורי. מעורבים עם כל קהילות ישראל. וכן הבנות, הן מתחנכות בבתי הספר, בסמינרים, לא ניתן שהיא תהיה עם כיסוי ראש. בדרך כלל התימניות מיעוט בכתה.

זכורני את המנוח ר' יוסף צאלח, שהוא היה שכן שלי, הייתי מתפלל איתם כמה שנים באותו בית הכנסת, תפארת אחים פה בשיכון ו' (דריין), בפרט בימי חול, ויום אחד אחרי תפילת שחרית כשהיגענו בדרכנו לבית, הוא הסתכל על הגן הציבורי, היכן שהילדות משחקות, ואמר לי בזה"ל, כשהיינו בארץ תימן, אפילו הילדות הקטנות היו מכסות את ראשן. אבל פה בא"י – תשמעו כיצד הוא אמר זאת במבטא תימני – פֶּקְדִיָּה תִקַּע פְּרוּצָה, וְלֹא פְּלֵא. היא תהיה פרוצה בהכרח. אם מחנכים את הילדות ככה, לחוסר צניעות,

שאלה מהקהל: הרמב"ם בהל' שבת כתב, שצריך להתעטף בערב שבת, האם הכוונה בטלית? תשובת מרן שליט"א: מפורש שם להתעטף בציצית. מה שכתוב בגמ' בבא קמא [דף לב:] על ר' ינאי 'מתעטף', לא כתוב במה. אבל במסכת שבת [דף כה:] כתוב לגבי רבי יהודה ברבי אלעאי, שהוא היה מתעטף 'בסדינים המצויינים'. יכול להיות, שאם כתוב כך רק לגבי רבי יהודה ברבי אלעאי, מובן כי האחרים לא עשו זאת. אבל אמורא אחר הנז' שם – יש גירסא שזה רבי ינאי, ויש גירסא שזה ר' חנינא – יכול להיות גם שהוא לא התעטף בכלל. יש 'מיעטף', והוא 'בסדינים המצויינים'. לא דייקתי בפרטים, מאחר דלא נפק"מ לנ"ד, אבל עכ"פ המעיין בסוגיות יבין לאשורו. הרמב"ם בהל' שבת כותב, שיש עניין להתעטף בציצית. כמו שכבר הארכתי בשו"ת עולת יצחק ח"א וחלק ב'. וגם רבינו האר"י ז"ל כותב, להיות עטוף בקבלת שבת. בהמשך נביא זאת בעז"ה.

*

מעשה שהיה כך היה.

היינו בחול המועד סוכות, ביום שני י"ט תשרי, אור לרביעי של חוה"מ סוכות, בבית המדרש קהילת בני תורה יוצאי תימן בשכונת רמה א' שבעיר בית שמש ת"ו, שם ישנו ידידנו הרה"ג יוסף אלשיך הי"ו, ביקשו שנבוא למסור שם שיעור.

דיברנו שם בין מנחה לערבית, לגבי החידוש המפורסם של הגר"ח מואלאזין, כי אם העולם היה פנוי מתורה אפילו רגע אחד, כל העולמות ספו תמו. לא היה נשאר, רק תוהו ובוהו. דננו בכך. עוד לא נגמר הנושא, רק עוררתי כמה שאלות בנושא הזה, כדי שתלמידי חכמים יתרוצו אותן. ישנו המשך, אבל לא היה זמן רק חצי שעה.

בכל אופן, קצת איחרנו, בגלל ה'פקקים' בדרך, והיגענו כבר ממש כאשר הם היו עומדים לתפילת שמונה עשרה, לפני הקדיש. הרב יוסף הי"ו, הביא לי טלית. הוא שאל אותי, האם אני רוצה טלית? ענית לי, לו, בסדר, תביא. לקחתי. אולם אח"כ אמרתי לעצמי, וכי אהיה צבוע? הרי אינני מתעטף בטלית במנחה, א"כ למה שאתעטף כאן בטלית? הוא אמר לי, שאבא שלו – הרה"ג נתנאל שליט"א – מתעטף בטלית, והיו שמה עוד כמה שהתעטפו. אבל אמרתי אח"כ לעצמי, אני בכל ימות השנה לא מתעטף בטלית במנחה, למה שכאן אתעטף בטלית? ולכן לא התעטפתי בה, וגם לא בערבית לאחר מכן.

ז'לא פלא'. פירוש, אין ברירה. חייב להיות ככה. זאת התוצאה. דהיינו, חסר עניין החינוך לצניעות מילדות. לצערינו. ההסתכלות היא נכונה, מבחינה מסוימת. בודאי שלצערנו כיום חסרים השרשים, לא מחנכים בכלל את הילדות להתרחק, מה ששם בתימן הדבר היה בשרשים. וזה לא היה רק בתימן, אלא גם בארצות האחרות. אפילו אצל האשכנזים.

זכורני כי הרב מייזליש סיפר, שהוא הלך ברחוב בירושלם עיקו"ת עם אמו הזקנה שהיתה כבר בת תשעים, מפאת זקנותה היא היתה צריכה שהוא יעזור לה, וכאשר היה עובר גבר היא היתה הולכת הצידה. הוא אמר לה, את כבר סבתא, מי מסתכל עליך? ענתה לו, ככה אני רגילה. כך חינוכו אותי. כמובא בס' עולמות שלטוהר. כך היה לשעבר גם אצל האשכנזים. ואצלינו התימנים, קל וחומר. אולם כיום, נשכח הכל.

*

עכ"פ לענייננו, נקדים את שרשי העניין, אולם כיון שהדברים כבר כתובים בשו"ת עולת יצחק [חלק ראשון סימן נ"ב], אשר ישנה שם אריכות לגבי כל עניין הטלית, כל השרשים שבכך, ניתן לעיין וללמוד בפנים, לכן בעת אזכיר רק בראשי פרקים'.

שם באות א' [ד"ה ואחר המחילה] הבאתי בס"ד בזה"ל, ואחר המחילה מכתר"ה, דבריו תמוהין לענ"ד מהא דכתב הרמב"ם פ"ה מתפילה סוף הלכה ה', והעתיקו מרן בש"ע סי' צ' סעיף ו', דרך כל החכמים ותלמידיהם שלא יתפללו אלא כשהן עטופין ע"כ. והכוונה לעטיפת טלית מצוייצת כמו שיתבאר בס"ד לקמן אות ג' ד"ה אכן. וסתמם כפירושם דהיינו בכל התפילות ובכללם ערבית, שהרי הם עוסקים בדיני התפילות בכלל. אם-כן הרי הדבר מבואר בעליל לא רק שמתירים להתעטף לערבית, אלא משבחים זאת שהוא דרך החכמים. ולשון הרמב"ם פ"ג מהלכות ציצית ה"א, גנאי גדול לת"ח שיתפללו והם אינם עטופים ע"ש. ובוודאי שהם מדברים במתפללים בזמנה שהוא מתחילת הלילה כמש"כ בפרק ג' מתפילה הל"ו וכו'.

דהיינו, העטיפה בטלית, היא בכל התפילות. הדבר בא לאפוקי מהיעב"ק, אשר הבין כי מאחר ובלילה אין זמן ציצית, מה פתאום שיתפללו בערבית עם טלית? הרי זה 'בל תוסיף'? כך הוא טוען. הסברנו זאת שם, כי לא שייך בל תוסיף, משום שאצל חז"ל עניין הציצית לא היה דוקא לצורך מצוה וכו'.

לאחר מכן באות ב', ובלא"ה ידוע שכך הוא מנהגינו, שנשארים מעוטפים בטלית גם לתפילת ערבית, ולא

רק בתעניות אלא גם בשאר ימות השנה לפי מנהגינו ק"ק תימן יע"א שמתעטפים לא רק לתפילת שחרית אלא גם למנחה, וכלל הוא שאין אצלינו לעולם שום תפילה.

אין שום תפילה, בלי טלית.

יתירה מכך, לא רק שאין תפילה בלי טלית, ואף אין נכנסין לבית הכנסת ללא טלית גדול ובכיסוי הראש, ואפילו בתשעה באב ולא רק בערבית אלא גם בשחרית כמו שכתב מהרי"ץ שם בהדיא.

ואילנות גדולים יש לנו ליסמך עליהם, הלא המה רבינו הרמב"ם ומרן הש"ע שכתבו סתמא שדרך החכמים ותלמידיהם להתפלל כשהם עטופים, ולא חילקו כלל [חוץ מתשעה באב שכתב מרן בסימן תקנ"ה שנוהגין שלא ללבוש. אבל מהרמב"ם מוכח שסובר שמתעטפים, וכן בשבלי הלקט סימן ע"ר בשם רש"י שרבינו וגם גאוני דורו היו מתעטפים בציצית בתשעה באב ע"ש, וכן מנהג המקובלים]. וגם לא מסתבר לחלק בדבר, לפי הנראה דטעמא דמילתא לעמוד לפני מלך מלכי המלכים ברוך הוא בכבוד ראש והכנעה, וגם שלא יפן להביט הנה והנה, כמש"כ בטעם כיסוי הראש הב"ח ועולת תמיד סימן ח' סק"ג ושתילי זיתים שם סק"ה, ובספר סדר היום בעניין תפילת המנחה ע"ש.

ואצלינו לא רק התלמידי חכמים נוהגין כן, אלא כל העם מקצה, דבכל כיוצא בזה יעשה אדם עצמו כתלמיד חכם, כמ"ש בחדר לאלפים והובא בכף החיים סי' צ' ס"ק כ"ו ע"ש. ולא שנא נשואים לא שנא רווקים, ואפי' ילדים קטנים וכמ"ש כבר בס"ד בבארות יצחק הל' ציצית סק"ד. ובספר נהר מצרים הל' ציצית סעיף ד' איתא שמנהג המערב שאין המוני העם מתעטפים בטלית גדולה, רק הת"ת תופסי התורה. ובארץ ישראל ומצרים המנהג שמתעטפים אפילו המוני עם ואפי' בחורים שלא נשאו אשה, ואין בזה יִהְיֶה כיוון שכך נהגו ע"כ.

ישנה אריכות גדולה בעניין, מי שירצה יעיין שם ויראה את כל היסודות לכך.

ובאות ג' מובא מה שהזכרנו לעיל [בתשובה לשואל], ומצות לבישת טלית לכבוד שבת, מצינו בהדיא בגמ' שבת דף כה: מנהגו של ר' יהודה בר' אלעאי, ערב שבת מביאין לו עריבה מליאה חמין ורוחץ פניו ידיו ורגליו, ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין, ודומה למלאך ה' צבאות וכו'. עוד שם דף קיט. ר' חנינא מיעטף וקאי אפניא דמעלי שבתא, אמר בואו ונצא

שערי יצחק – השיעור השבועי

מה שכיום אנחנו לובשים חליפות ומגבעות, זאת תרבות של אירופה. הם נשתנו, התפתחו והשתכללו, והיה נראה להם עדיף כך. מצד שני, הלכו בסופו של דבר על חליפות קצרות, במקום ארוכות. לענייננו לא משנה. עכ"פ זאת תרבות של ארצות. וכיון שכיום הדבר נהיה כך, ממילא זה התקבל גם אצלנו, כי כשבאו אבותינו מתימן לא"י נשתנה הכל. כי אין הלכה, איך צריך להיות בגד-מלבוש, של יהודי. העיקר הוא, אל תלבש כמו גוי. אסור להיות כמו גוי. ולא תלכו בחקת הגוי ויקרא כ', כ"ג]. דבר שהגויים לובשים, היהודי צריך להתבדל ולהתרחק מזה, אולם אין הלכה איך צריך להיות המלבוש היהודי.

המלבושים שלבשו אבותינו בעבר, גם הגויים לבשו כמעט אותו הדבר. את ההבדל שבין היהודי לבין הגוי, הכירו בעיקר בגלל הסימנים, לא בצורת הבגדים. א"כ הבגד העליון, הוא אותו הדבר כפי שהיה באומות העולם, רק שאצלם הוא היה בלי ציציות, ואצל היהודים היה על כך ציצית.

ישנה שם בשו"ת עולת יצחק, אריכות לגבי העניין הזה, האם הכוונה עטוף בטלית, או לא בטלית וכו'. אבל בסופו של דבר המסקנא היא, כי הרמב"ם עצמו בודאי התכווין עטוף בציצית. ישנם שני דברים. יש בגד עליון, שזה כדי להיות מכובד. ולתלמידי חכמים, גנאי גדול להתפלל בלי עטיפת ציצית. כך דעת הרמב"ם.

אבל, אם נחפש לכך מקור בגמרא, לא נמצא. אכן ברמב"ם הדבר מפורש, זה נכון, אבל לא בגמרא. אין בש"ס מקור מפורש לזה, כך שאין מקום להגיד כי מה שאבותינו לבשו טלית בתפילות, זהו בגלל הרמב"ם. הדבר אינו מחייב. כי לאבותינו לא היה שכיח כלל ללבוש בגד עליון, מה שנקרא אצלנו 'חליפה', 'מעיל', 'פראק', לא משנה. כעין מה שאצלם היה בגד עליון, והוא היה משמש גם בתורת כבוד, וגם בתורת העניין של כמו ציצית, אבל בלי ציצית. כי מדינא דגמרא, אין מקור שהעטיפה בתפילה תהיה עם ציצית, אלא עטיפה גרידא, כמו שאמרנו.

והסיבה היא – חשוב מאד לדעת זאת – כי אצל אבותינו, הטלית המצויינת, היתה מקופלת ע"ג המלבוש שלהם בכל שעות היום. לא יצאו מהבית, בלי טלית על הכתף.

*

אולי לפני כן, בכדי לחזק את מה שאמרתי מקודם, צריכים להביא עוד מקורות כדלקמן.

לקראת שבת המלכה וכו'. ר' ינאי לביש מאניה ואמר בואו ונצא לקראת שבת כלה. לגביו לא כתוב שהוא התעטף.

ובהמשך הבאתי כך, ועל פי דברי הגמ' דלעיל, כתב הרמב"ם פרק ל' מהלכות שבת הל"א, איזהו כבוד – הרמב"ם מחייב זאת מצד 'כבוד שבת', הרי שזהו ממש חיוב לדעתו – זה שאמרו חכמים שמצוה על אדם לרחוץ פיו"ר בחמין בערב שבת, מפני כבוד השבת. ומתעטף בציצית ויושב בכבוד ראש מִיִּחַל להקבלת פני שבת, כמו שהוא יוצא לקראת המלך וכו'. וחכמים הראשונים היו מקבצים תלמידיהם, בע"ש ומתעטפים ואומרים בואו ונצא לקראת שבת המלך ע"כ.

לפי דעת הרמב"ם, בהקבלת שבת ישנה חובה להיות עם טלית, לשם מצוה. רק שבזמן הרמב"ם, לא היה את סדר הקבלת שבת כפי שישנו אצלנו. לא שיר השירים, ולא לכו נרננה, ולא לכה דודי. ממילא, אצלם הדבר היה משום כבוד ראש, דהיינו שהאדם ישב בטלית מצויינת עם עצמו ויתכונן. אבל אצלנו, אנחנו עושים זאת תוך כדי התפילה. אם נגיד שיעשו זאת ככה סתם, הדבר לא ייתפס, כי לא יעשו את זה. הם בדורותיהם, היו בדרגות יותר גבוהות. ע"כ אצלנו זה בתפילה, בסדר הקבלת שבת, במזמורים ובפיוטים לכה דודי ו'בר יוחאי' מתעטפים.

לאחר מכן בהמשך [בד"ה אכן לפ"ז], הדבר עוד יותר מפורט בזה"ל, אכן לפ"ז גם לשון הרמב"ם עצמו לעניין תפילה שכתב שדרך החכמים להתפלל כשהם עטופים, עדיין אינו מוכרח אם היינו בטלית מצויינת, או בסתם בגדים נאים. ורבי' מנוח בפירושו שם, הביא מקורו מהא דשבת דף י'. רב כהנא לביש ומתכסי ומתעטף ומצלי, אמר הכון לקראת אלהיך ישראל, ופי' עטופים בטליתם ע"כ.

לכאורה, מי אמר שזה מצוייץ? זהו בגד עליון. אין חובה, שזהו בגד מצוייץ. אולי אין לבגד ארבע כנפות, דהיינו יכול להיות שהוא מעוגל, לכל הפחות כנף אחד, רק שזהו בגד עליון.

צריכים לדעת, הטלית שלנו ביסודה, היא אינו דבר המיוחד לעם ישראל. בארצות הקדם, כמו הודו. אינני יודע האם ישנם עד היום. כך היא תרבות הלבוש, כפי שהיה בעבר, כמו שיש בארצות המזרח. שמלה וכו', הדבר אינו מיוחד ליהודים. כל אומות העולם, היו ככה. ר"ל אפילו הגברים. והבגד העליון, זהו בגד שהיו לובשים מעל זה. עלגבי השמלה.

הארכת שם בשו"ת עולת יצחק, לגבי המלה 'עטוף', במה בדיוק צריך להיות עטוף? האם הכוונה לבגד עליון, או לציצית?

צריכים להוסיף הרשב"ם בבבא בתרא דף נז: שפירש טלית, מקטורן יעו"ש. ואת הרמ"ע מפאנו, לעיין בפירושו על פרק אנדרוגינוס, כתוב שם 'מתעטף ומסתפר כאנשים'.

נוסיף להביא את לשון רבינו אברהם בן הרמב"ם בספר המספיק [התשמ"ט דף ס"ה] ואלואגב אן יכון עטוף בציצית. תרגומו, וצריך שיהיה עטוף בציצית. וכבר נדפס זה בתפארת ישראל, ברסלוי התרע"א, בדף ט"ל.

הוא כותב במפורש, 'ואגב', דהיינו 'צריך'. מובן כי זאת אינה חובה, אלא רק צריך. המלה 'ואגב' בערבית, מתפרשת לפי העניין. גם המלה 'צריך' בלשון הקודש, לפעמים פירושה 'חובה', ולפעמים 'ראוי'. עיין מ"ש בס"ד בשולי המעיל סימן ו'.

ושם באותו הפרק, הוא מביא את הלשונות של אביו הרמב"ם, בפרק ד' וה' מהלכות תפילה, ומרחיב לבאר את הדברים מעצמו.

אם כן מובן ממנו בהדיא ובפשיטות, שהוא הסביר, זכינו לדעת שהוא מפרש, כי גם מה שכתב הרמב"ם עטיפה בהלכות תפילה, זה לא בגד עליון סתם, אלא זאת ציצית. שזאת כוונתו שצ"ל עטוף בציצית בזמן התפילה.

וטוב לדעת שבתומן אפילו בתפילת מנחה וערבית, גם ילדים קטנים התעטפו בציצית, וכמובן על הראש, כמו תמיד.

*

לגבי מה שהיה בארץ תימן, תשמעו את לשון האבן ספיר [חלק ראשון פרק כ"ו, דף נ"ח ע"ב].

מלבושיהם שונות מכל עם. האנשים לא ילבשו מכנסים (כי לא יניחום הגוים, ולא מנהגם) ולא בתי שוקים. רק יחתלו בסדין (פוטא) ממתנים עד למטה מהארכובה, ועליה יחגרו אזור בגד או עור ברוחב טפח וכו'.

ויראי ה', [כגון] המארי, ילבשו עוד בגד ארבע כנפות מצויצת תחת הכתונת העליונה, ועל גביהם מלמעלה שמלה (כן יקרא גם בערבי) – לא ממש. בל' ערבית קוראים לשמלה בשם 'שמלה', זאת כמעט אותה המלה כמו בלשון הקודש – שחורה, או קני שחור. או הכל שחור, או עכ"פ פסים שחורים.

ולבן, מצמר עב, רבוע בארבע קצוות, אשר תכסה ראשם וגויתם עד למטה. ובארבע הכנפות, יתלו הציצית כדת, ומתכסים בה כל היום, והציצית נגררת ארצה (בן ציצית הכסת) גם בלילה יתכסו בה או מציעה תחתיו. הטלית היא גם שמיכה לשינה.

מה שהוא ציין ברמזו במוסגר, כמקור לכך מה שהמוננים אצלינו לא הקפידו שהציצית תיגרר על הקרקע, מהגמ' בגטין [דף נו]. שנקרא שם אחד מעשירי ירושלם בן ציצית הפסות, לפי שהיתה ציציתו נגררת על כרים וכסתות, כבר דנו בזה המג"א והאליה רבה בהלכות ציצית סימן כ"א, ועוד הרבה אחרונים. וגם אנחנו בעניינינו כבר דיברנו לפני כמה שנים באחד השיעורים.

ותעשה לכל מלאכה, להביא בה ממכרו ומקנתו מהשוק, גם משא ועצים.

כל הזמן, הטלית היתה להם על הכתפיים. היא היתה מקופלת על הכתפיים, וכאשר קנו משהו, היא שימשה בתורת כיס [מרן שליט"א מדגים זאת]. גם כאשר הילדים הלכו למארי, הספר היה בתוך הטלית. זה היה משהו קבוע. לא היתה טלית מיוחדת לתפילה. כאשר מגיעים לביהכ"נ, לפני התפילה היו פורסים אותה.

וכחם היום, יכפלו השמלה לארכה, וינשאה על כתפו האחת.

הדור שלנו קצת התבלבל. אני רואה כיום, אנשים מגיעים לביהכ"נ עם טלית מקופלת, והם מניחים אותה בצד ימין, על כתף הימנית. אבל הם אינם יודעים כי מסורת אבותינו היתה תמיד, להניח את הטלית על צד שמאל [עיין שיעור מוצש"ק וישב התשע"ה]. הדבר אינו סתם. כנראה הם חושבים בגלל שהימין יותר חשוב, אבל אבותינו היו שמים את הטלית דוקא בצד שמאל, על כתף השמאלית. והטעם לכך מסתברא כיון שהלב הוא בצד שמאל, היצר הרע הוא בצד שמאל, לכן תמיד זה צריך להיות בצד שמאל. הציציות יגינו ויקדשו את הצד השמאלי שצריך הכנעה.

צריכים ללמד זאת, את הדור החדש, כי הדברים קצת השתבשו היום.

שאלה מהקהל: הדבר היה נחשב להם לבישה?

תשובת מרן שליט"א: לא. אין יוצאים בכך חובת ציצית. בודאי שרק בעטיפה ממש נחשב קיום המצוה. אבל עכ"פ הדבר מועיל בשביל לקיים את תכלית המצוה, וראיתם אותו וגו' למען תזכרו'. בהמשך נראה זאת יותר בבירור. וע"ע שתילי זיתים בסוף הלכות ציצית.

שערי יצחק – השיעור השבועי

לגבי מה שאמרנו כי מי שלובש טלית קטן בבית ממילא הוא לא יוצא עם טלית גדול, העיר כאן לאחר השיעור בכתב ידינו הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א בזה"ל, לפי מיטב ידיעתני, גם היחידים שלבשו טלית קטן, יצאו עם טלית גדול. ואפילו אותם שלבשו את הטלית קטן על גבי בגדיהם באופן שניכר לרואים, וכל שכן אותם שלבשוהו תחת בגדיהם ואינו ניכר. בפרט שגם הם צריכים את הטלית גדול לעניינים אחרים, כפי שתיאר מעכ"ת. אך יתכן שאם יצאו דרך עראי, לא טרחו ללבוש טלית גדול. ובזה אולי יש להבין מעשה ששמעתי מפי אבא מארי זלה"ה, אודות הר"ר חיים בן סעיד חובארה זצ"ל (כשעלה לארצנו הקדושה התיישב בעירו בני ברק בשיכון ה'. נות ביתו היא אחות הר"ר שוכר חבשוש זצ"ל) שיצא מביתו בלא טלית גדול, ושאל אותו אדם אחד מדוע, ואז הגביה את שמלתו והראה לו שהוא לובש טלית קטן. אלא שאיני זוכר אם יצא כך בקביעות, או שאירע כך פעם אחת. גם מאי דנקט מעכ"ת מי שלובש טלית קטן בבית, לכאורה אינו מדוייק, כי לפי הידוע לי, גם את הטלית קטן פשטו כשהגיעו לבית, ולא לבשוהו אלא כשיצאו מהבית. וכך היה מנהגו של מהרח"כ גם כאן בארצנו הקדושה. ורק לעת זקנתו, כיון שלא היה יוצא מביתו, היה לובש תמיד טלית קטן, כנראה מפני שלא רצה להפסיד את המצוה לגמרי. ושמא אותם שלבשו טלית קטן תחת בגדיהם, לא פשטוהו בביתם, כי יש בדבר טורח. אגב, מה שכתב מהרח"כ בשו"ת החיים והשלום אורח חיים סימן י', היו יחידים תלמידי חכמים בתימן לובשין טלית גדול כל היום ע"כ, נראה שטעות סופר היא, וצריך להגיה טלית קטן, וכמו שכתב להלן מיניה בסימן י"א, בזמנינו היו לובשין טלית קטן יחידים שהן תלמידי חכמים ע"כ. אבל טלית גדול, הכל היו לובשים כידוע, וכמו שכתב הוא עצמו שם בסימן י"א, שהיה להן טלית גדול שהיו לובשין על כתפם יעו"ש. ואם אין כאן טעות סופר, צריך לומר שאותם יחידים היו לובשים ממש את הטלית גדול, ולא רק מניחים אותו על כתפם, וצריך בירור עכ"ל נר"ו.

אמנם לפי זכרוני אאמו"ר זצ"ל סיפר לי על אביו, מה"ר נסים בה"ר שלום זצ"ל, שהיה תמיד עם טלית קטן (בעלת פסים שחורים כנהוג גם היום) הן בבית והן בחוץ, בלי טלית גדול, כי הטלית קטן לבש ע"ג הבגדים, והיתה ניכרת לכל עובר.

אפשר להסתייע לכך גם ממ"ש בסערת תימן נדף ל"א, לגבי מהר"י בן יעקב צאלח, מחה"ס המפורסם מקור חיים הלכות שחיטה וטריפות, ותורת חכם,

ובשכבם בלילה, יפשטו את בגדיהם אלה וכו'. הוא ממשיך לתאר זאת.

כפי שאמרתי, את ה'קופטאין' לבשו רק הזקנים, או אנשים חשובים. או בחורף, בקור. בגד עליון בדרך כלל לא היה בשימוש, הטלית היתה בגד עליון שלהם. הרשי"ה בשו"ת דברי חכמים מביא – זאת השאלה הראשונה אצלו שם – לגבי מה שאומרים הורי ילדים תימנים הלומדים בארץ ישראל כיום בבתי הספר, כי במקומם – בתימן – לא היה נהוג ללבוש טלית קטן, והסתפקו בכך שהתעטפו בטלית בשעת התפילה. שכביכול לא לבשו בתימן טלית קטן, למה אתם אומרים לילדים שלנו שצריך טלית קטן? אצלינו רק בשעת התפילה, יש טלית. כלומר, שיבואו לכתה ויסתובבו תמיד בלי ציצית.

והוא עונה, תשובה. לצערי הרב, ידיעה זו מוטעית מיסודה. נכון הוא כי לא היו נוהגים ללבוש טלית קטן אלא יחידים. כפי שהאבן ספיר אמר, 'המארי'. אנשים יראי שמים, לבשו טלית קטן. ומה שטוב בכך, כי את הטלית קטן היו לובשים גם בבית. ממילא, מי שלבש טלית קטן בביתו, הוא לא יצא עם טלית גדול, כי כבר יש לו טלית קטן.

אמנם אין זה אומר שהסתפקו בטלית בשעת תפילה. המנהג המקובל הוא, שכל איש יהודי תימני בתימן, אינו יוצא מפתח ביתו בלי טלית על כתופו, וטלית זו היא שמתעטף בה בבית הכנסת בשעת התפילה. ואם זכינו ועלינו לארץ הקדושה, כ"ש וכ"ש שצריכים להתקדש ביתר שאת, לשמור וקיים מצוותיה של תורתנו הקדושה, בכל דקדוקיה. א"כ אדרבה, הוא אומר לשואל, שלא יבלבלו אותך. השואל היה מפקח על בתי הספר.

והוא מביא שם, חידוש יפה מהר"א אבן עזרא, שכתב בזה"ל, לפי דעתי יותר הוא חייב להתעטף בציצית בשאר השעות, משעת התפילה. הרי בשעת התפילה, בין כה וכה הינך מתפלל. תועלת הטלית, נצרכת יותר דוקא שלא בשעת התפילה. למען יזכור ולא יעשה עבירה.

מסיים הרשי"ה שם, אי לזאת, שמעו אחים לקול מורים, וקיימו מצוה זו, שעליה אמרו בגמ' מנחות [נדף מ"ג:] שקולה מצוה זו כנגד כל המצוות כולן וכו' ורשב"י אומר כל הזריז במצוה זו זוכה ומקבל פני שכינה. והפוסקים העלו להלכה, הרמב"ם ספ"ג דציצית, ומרן הש"ע סי' כ"ד ע"ש. לכן חזקו ואמצו אחים יקרים, וה' יהיה בעזרכם.

המכוון הוא, שזה יהיה לבן. בבחינת, לבושיה – של הקב"ה – כתלג חיור, כמו שלג לבן. ישנם בכך עניינים.

*

בספר נחלת יוסף, שהיה בעיר עֶדֶן, קצה ארץ תימן, בדרומה, גם שם היה אותו המנהג, אבל מה שהיו משתמשים בטלית לצורך דברים אחרים, הדבר עורר אצלם בעיני.

הוא כותב [בסוף חלק שני, דף י"ז ע"ב] בזה"ל, מנהגנו כשאנחנו הולכים בשוקים וברחובות, כל אחד נושא טליתו על כתפו, גם בלילה בבהמ"ד, ובסעודות, ובחופת חתנים, לא ימוש ממנו.

מי שיודע, ישנם כאלה אפילו כאשר הם באים למסיבה – לגעלה בשב"ק, עם הטלית. כך היה המנהג. והדבר מתחיל בעצם מצלפחד, כי אמרו חז"ל למה נסמכה פרשת צלפחד לפרשת ציצית, כי לא היה לו בגד מיוחד שיוזכר לו את השבת. ולכן על פי זה, צריך שהאדם ילך עם בגד מיוחד בשב"ק, כדי שיוזכר שהיום שבת, ולא יכשל חלילה במלאכה.

וכנראה שמנהג קדמון הוא גם בזמן חכמי התלמוד, בפ"ג דתענית. ואעפ"י שאחז"ל לילה לאו זמן ציצית, הוא היינו דוקא להתעטף בו. אבל להניחו על צוארו, לית לן בה. זאת אינה מצוה.

ורע עלינו המעשה על מקצת בני עמנו, שנושאים בטליתם פירות וקטניות וכו'. וזה מקרוב נתעוררו בד"ץ דעירנו, ואסרו איסר ע"ז בקנס כסף, והטעם מפני ביזוי מצוה. הם אמרו, כי לא מכובד ללכת עם זה ככה.

ורק יהיה על חלקת צוארינו לכבוד ולתפארת, ובזה נהיה ניכרים תְּכַף בין יתר העמים, הן מצד פאות הראש, הן מצד טלית המצוייץ, לקיים מה שנאמר כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'.

הוא אומר, שאצלם החשיבו זאת, ביזוי מצוה. אבל בתימן, לא שמעתי אף אחד שהחשיב זאת כדבר שאינו מכובד. כפי שאמרנו, הרי מצד ההלכה, מותר להיכנס עם הטלית אפילו לבית הכסא. אני עדיין זוכר מילדותי מן הזקנים, להיכנס לשירותים עם הטלית. כיון שהיו רגילים כך מתימן. [מהרח"כ היה פושט אז את הטלית הגדול, ונשאר רק עם הטלית הקטן. ואולי נהג כך רק כאן בארצנו הקדושה, לפי שלא היה לובש טלית גדול אלא בבית הכנסת בזמן הלימוד והתפילות. איתמר].

כך היא ההלכה, שהדבר מותר, כיון שזה לא היה מיוחד לתפילה. אצלינו כיום זה מיוחד לתפילה, לכן

בזה"ל, לבעלי חנויות שדרכם להלך בשוק בלא טלית, עשה טליתות קטנים שיש להם בית צואר מכסים את החזה מלפנים, ומלאחור נמשכים למטה מן העורף כשיעור חצי אמה, והטיל בהם ציציות וחילקן לבעלי החנויות כדי שלא יתהלכו בלא ציצית. אשר ידם משגת שילמו דמיהם, והעניינים מתנם להם במתנה יעו"ש.

*

גם אחרים כתבו את זה, שְׁמֵלָה, שהיא טלית בלשון הקודש, אין שום אדם יוצא בלא טלית מצוייצת, מקופלת ומונחת על כתפו. זה ה'שמלה'.

של-חול עשויה מצמר-כבשים סרוג וטווי ביד. כשכולה שחורה, היא נקראת "שמלה" סתם. כשהיא עשויה פסי לבן וחום לסירוגין, היא נקראת "שמלה מְכֻטָּרָה". אותם פסים, נעשים לאורך הטלית, וזו נעשית לרוב מצמר גמלים, ומעדיפים ללבשה בימות הגשמים, כי אין צמר הגמלים מתכווץ במים.

של-שבת נקראת "שְׁמֵלָה בְּלִדִי". ועשויה מצמר כבשים שחור ונקי ביותר, עד שלא תיראה בה שיערה אחת לבנה. החוט שלה דק מאד, והאריג שלה עדין מאד ונמכרת ביותר.

כאמור הכל הולכים בטלית מקופלת על הגב, וציציותיה משולשלות. אך יש המשלשלים את הציצית לאחור, בעיקר הילדים ורוב העם. עדיף תמיד שהציציות יהיו מקדימה, בכדי לזכור, למען תזכרו'.

ויש המשלשלים את הציציות לפנים, ואלו הם התלמידי-חכמים, או אנשים חשובים.

הטלית בדרך כלל ארוכה. וכשאדם מתעטף בה, ראשו וצווארו, מגיעים שני קצותיה עד למטה מן הברכיים. רחבה כמטר ורבע.

וכשאדם יוצא לקנות פירות או תבואה, ואין בידו סל, פורש את כנף טליתו, וצורך לתוכו את מה שקנה. ואת שאר הטלית, משלשל לאחוריו. הילדים בלכתם ללמוד אצל ה'מארי', צוררים בה את ספריהם בלכתם ובשובם ללימודיהם.

זה מתוך ספר הליכות דף קפ"ז.

דרך אגב, מהרי"ץ בספרו מעיל קטון [סימן ב' סק"ח, וסוף ס"ק י"ב] כותב, כי עדיף שהטלית תהיה לבנה, כמו הקדוש ברוך הוא ש'לבושה פְּתֵלֵג חֹר' [דניאל ז', ט']. הרבה מן הספרדים, עושים טלית לבנה לגמרי. אולם אצלינו מקובל, שעושים פסים שחורים לנוי, אבל הרוב הוא לבן, וכל דבר הולך אחרי רובו. אבל

שערי יצחק – השיעור השבועי

ולפי מהרי"ץ, יכול להיות שיחידה סגולה עשו זאת תמיד, אבל הדבר לא היה שכית, כי לא היתה מצויה להם אפשרות נוחה לעשות זאת. יש לעיין בלשון סערת תימן אמצע דף קט"ז, הטלית וכו' הוא סדין עבה ארוג מחוטי צמר הכבשים וכו' אין מקפידים על הצמר יהיה שחור או "לבן" או משאר הגוונים ע"כ. וכן הזכיר טלית לבנה בדף קכ"ד ד"ה החתן, ודף קכ"ה ד"ה מתחלת, לעניין חתן. אבל גבי מילה בתחילת דף קל"ד כתב, אבי הבן לובש בגדים לבנים נקיים, ומתעטף בטלית צמר גפן "תכול" משל חתנים. וצריך בירור. איתמר].

ליתר שאת, ולחזק את דברינו דלעיל, נוסף להביא כאן את לשון ספר מצפונות יהו"ת דף נ"ג.

לפנים השתמשו בתימן בטלית מבד לבן כחול, בפסים. לטלית קראו 'סגאדה'. מאוחר יותר נהגו בטלית שחורה העשויה מצמר כבשים, אריגת יד, יפה, דקה ומצויצת, והיא מיוחדת במינה ומשמשת אך ורק כטלית לשבת. זו נקראת 'שמלה בלדי'. לבישת טלית שחורה בשבת, מקורו, גמרא שבת דף קמ"ז ע"א, א"ר הונא המנער טליתו וכו'. וראה הרמב"ם הלכות שבת, פ"י הלכה י"ח.

בעשרות השנים האחרונות, רוב הציבור, כגדולים כקטנים, קנו להם טליתות מאלה המקובלים בכל תפוצות ישראל, הבאים מחוץ לתימן. לימות החול יש טלית אחרת שחורה מצמר כבשים, אך אריגתה הרבה יותר גסה משל-שבת. טלית זו משמשת לא רק לתפילה, אלא אפשר להתכסות בה בלילה מפני הצנה, וכשאדם יוצא לשוק וקונה מצרכים הרי הוא שם אותם בתוך הטלית, והוא גם נושא את הטלית בצאתו מביתו או מבית הכנסת. אלא שלאחר התפילה, בעברו ברחוב או בשוק, הוא מקפלה ומניחה על כתפו. עיין תענית דף כ"ג ע"ב.

*

למסקנא, השיקול שלנו הוא, כי כיון שבעצם כיום אנחנו הולכים עם חליפה ומגבעת בתפילה, וגם טלית קטן – מה שאבותינו לא הלכו – לכן איננו רואים בכך איזה הכרח, מבחינת שכביכול זהו מנהג אבותינו המחייב. כי כפי שאמרנו, אין מקור לכך בגמרא, רק לפי הרמב"ם שכתב להיות עטוף אז בציצית, וכוונתו לטלית גדול. בודאי שכאשר ישנה טלית גדול, יש בכך יותר מעלה, כי עי"ז מכסים את הראש, מסתיר, שלא להביט ימינה ושמאלה. בודאי שזה היה הכי טוב. אבל לפי המציאות, הרבה פעמים לא מצוי להתפלל

זה בגדר זלזול, אבל אצלם זה היה כעין בגד קבוע, יומם ולילה לא ישתו. רק כאשר היו בביתם, לא היו שמים עליהם את הטלית גדול.

הרי ישנה תשובת הרמב"ם, כי לכן אסור לרקום על הטלית פסוקים, כיון שעלולים להיכנס איתה לבית הכסא. אבל מצד הדין, לולא זאת, הדבר היה מותר. חוץ מן הסיבה השנייה שדיברנו בזמנו, על פי הגמרא בגטין ודף ס.ו., תורה חתומה ניתנה וכו'. כי לפי דעת הרמב"ם, אסור לכתוב פסוקים, שלא בספר. כמו שהרחבנו בס"ד בשיעור לפני כמה חדשים. הוא מביא שם את שתי הסיבות. הלכך לא החשיבו זאת ביזוי כלל ועיקר. וע"ע מ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך פרשת שלח לך ע"פ וראיתם אותו וזכרתם דף שכ"ד ד"ה והנה.

חושבני כי אצל העדנים, כיון שהיו שם אנשים גם מארצות אחרות, מחוץ לתימן, הרי זהו מקום מרכזי (בגלל ששוכנת על שפת הים) שהגיעו אליו יהודים גם מארצות אחרות, ע"כ הדבר היה נראה קצת משונה לאלה שלא הכירו זאת, והם עוררו את העניין, ואז הם שינו. אבל מי שרגיל לזה, הוא אינו מחשיב זאת ביזוי. רק מי שאינו מכיר את זה, ואצלו הטלית היא רק לתפילה, אזי הוא חושב שהדבר ביזוי. כך נראה לו.

שאלה מהקהל: אולי יכול להיות שזה בגלל שהם הבינו כי זהו תשמיש מגונה? אולי זה מתלכלך וכו'?

תשובת מרן שליט"א: הטלית היתה שחורה. בגד שחור, לא מקבל לכלוך.

שאלה מהקהל: שמעתי כי שחור לבשו רק בשבת. תשובת מרן שליט"א: לא. כבר הבאנו מקודם כי הטלית של-חול, עשויה מצמר כבשים וכו' כשכולה שחורה, קוראים לזה שמלה, ויש פסים לבן וחום קוראים לזה שמלה מכטרה, ושל-שבת עשויה מצמר כבשים שחור ונקי ביותר.

שאלה מהקהל: למה לא עשו לבן, כפי שכתב מהרי"ץ? הרי מהרי"ץ כותב כי ישנו עניין יותר בטלית לבנה?

תשובת מרן שליט"א: למעשה בתקופה האחרונה, רבים לבשו טליתות לבנות. אבל כנראה הייצור המקומי היה משל-כבשים, והצמר שלהם היה שחור. לעשות לבן, זה היה דבר קשה. נתפשטו הטליתות הלבנות, אבל זה לא מתוצרת תימן, זה לא 'שמלה בלדי', אלא זה בא מארצות אחרות. חושבני כי זה בא מוינא. הדבר נתקבל ונפוץ כך בתקופה האחרונה, עוד לפני שעלו לארץ ישראל.

מנחה עם טלית גדול. ומבחינת מנהג אבותינו, אי אפשר להשוות זאת אל המצב שלנו, ככה שאין ראייה שצריך לעשות זאת. הרמב"ם הוא שסובר כך, ומהגמרא אין מקור. מי אמר שמנהג אבותינו הוא בגלל הרמב"ם? אין ראייה לכך. יכול להיות, שזה נמשך עוד מלפני הרמב"ם, כי אצלם זה היה בבחינת הבגד העליון, ר"ל גם לולא הציצית.

יתירה מכך, במפורש הבאנו שם [בשו"ת עולת יצחק, ד"ה שבתין] לגבי דעת השלחן ערוך בזה"ל, מהשתא מרן הש"ע שלא העתיק אלא לשונו – של רמב"ם – שבהל' תפילה ולא שבהל' ציצית, אין לנו הכרח מזה שסובר דראוי ללבוש גם במנחה וערבית. אמנם יצא לנו מדבריו במקום אחר, והוא בסימן כ"ד סעיף א' לפחות יזהר שיהיה לבוש ציצית בשעת התפילה, וע"ש דמשמע דבטלית קטן שפיר דאמי. העיקר שיהיה ציצית. א"כ גם טלית קטן מהני.

כיום בציבור התורני לובשים חליפות ומגבעות, וטלית קטן לובשים כולם, א"כ ממילא חושבני כי אנחנו עטירי ופטירי מכל ערעור ופקפוק. איננו עושים זאת 'סתם', כפי שהם חושבים, שאנחנו מחליטים בלי נימוק נכון על מה להקפיד ועל מה לא להקפיד, אלא הכל נעשה בשיקול הדעת. בכל אופן, אני אומר את מה שנראה לי. מהו השיקול שלי.

שאלה מהקהל: מה דעת חכמי תימן, לגבי מה שכתב הרמב"ם? האם חכמי תימן הביעו דעה בנושא, למה הרמב"ם כתב שצריכים להתעטף דוקא בציצית, או שלא דיברו על כך?

תשובת מרן שליט"א: לא. לפי מה שזכורני שראיתי כגון בפירושים של מהר"ר זכריה הרופא ומהר"ר סעדיה עדני. לא נימקו זאת.

*

צריכים גם לציין את מה שהבאתי בס"ד בשלחן ערוך המקוצר [סימן נ' בעיני יצחק הערה כ"ב] בזה"ל, ודע שהמנהג בתימן היה שכל הקהל כולם מתעטפים בטליתותיהם לא רק בתפילת שחרית, אלא גם במנחה וערבית, מתחילת התפילה ועד סופה. ולעולם אין תפילה בלא עטיפה. והוא הדין אפילו כשמתפלל ביחידות.

והשתא הכא, לכל הפחות טוב להתעטף במעיל עליון. ואם יוסיף מגבעת על ראשו, הרי זה משובח. ותפילין, לא נהגו להניח, הגם כי הוא נכון להדר להניחם וכו'.

מה שישנו עניין מיוחד, שיש לכך שורש בגמרא, ללבוש טלית מצוייצת, זה לגבי ערב שבת וערב יום טוב. לכן על כך אנחנו מקפידים, כי לכך כבר ישנו מקור בגמ', ומכך אין מנוס. זאת בכדי שיהיה מובן החילוק. [מה שיש עניין מיוחד וכו' זה ערב שבת וערב יום טוב. והיינו מפני שהרמב"ם בפרק ל' משבת הלכה ב' כלל זאת בעניין כבוד שבת, וכבר כתב בפרק ו' מיום טוב הלכה ט"ז, כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה, כך כל ימים טובים וכו' וכבר ביארנו הכיבוד והעינוג בהלכות שבת ע"כ. אבל צריך בירור מצד מה שכתב שם בהלכות שבת, מתעטף בציצית ויושב בכבוד ראש מייחל להקבלת פני השבת כמו שהוא יוצא לקראת המלך, וחכמים הראשונים היו מקבצין תלמידיהן בערב שבת ומתעטפים ואומרים בואו ונצא לקראת שבת המלך ע"כ, האם גם יום טוב נקרא מלך. איתמר. ועיין ש"ע המקוצר סימן צ"ח סעיף ב'. יב"ן].

אבל, גם אני מודה, שאם היה אפשר להנהיג שתהיה טלית גם במנחה וערבית, שזהו יותר טוב. אבל בזמנינו בדרך-כלל הדבר קשה, מבחינת הציבור, כי הדבר נראה משונה, וכו' וכו'. וכל ערום יעשה בדעת.

תשובות לשאלות הקשורות לימים הנוראים. א' האם ראוי שילד קטן יתקע בשופר לציבור לאחר האשמורות, ומה הדין כאשר אין מי שיתקע חוץ ממנו. ב' האם צריך לשנות את הסדר באמירת עשה למען שמך, עשה למען ימינך, עשה למען תורתך, עשה למען קדושתך, כמו הסדר שכתב מהרי"ן בע"ח בסוף פסקת אלהי נצור וכו', קדושתך, תורתך.

קיבלתי מכתב שאלה, מידידנו הותיק הרב אוהד נהרי הי"ו

הוא כתב כך, לק"י כ"ט תשרי התשפ"ה בשל"ו.

לכב' מו"ר הגה"צ הרב יצחק רצאבי שליט"א.

שלחתי לכת"ר שאלה לפני ראש השנה, אך מו"ר אמר לי שלא הגיעה, והשאלות הן שייכות לחודש אלול.

א"כ אנחנו נעשו כעת 'תשלומין'.

צריכים לדעת, ישנם רבים כאלה השולחים אלי 'פקסים', והם אינם מגיעים. מי ששולח פקס, שלא יהיה בטוח שהוא הגיע. לפעמים מאיזה סיבות, הוא לא עובר. מי ששולח, שלא יסמוך על כך ששלח ושה בסדר, אלא שיברר א"כ האם התקבל או לא התקבל.

עכ"פ שאלתנו היא, האם ראוי שילד קטן מתחת לגיל בר מצוה, יתקע באשמורות (בסוף הסליחות

שערי יצחק – השיעור השבועי

בעלמא, לכן בכל חודש אלול אני בדר"כ תוקע בשופר של דישון, וכן במוצאי יום הכיפורים, כי אלו תקיעות שאינן מצד הדין. ובעצם גם בראש השנה אני תוקע שלושים קולות בדישון, כפי שאמרתי בעבר [בשיעור מוצש"ק ראה התשע"ו], כדי להוציא מליבן שלטועים, אשר פסלו אותו. אנחנו מחזיקים את המסורת, כי אנחנו סוברים שמצד הדין הוא כשר.

אבל, כמובן אם אפשר לתקוע בשופר של איל, למה לא? בראש השנה גם פה תוקעים בשופר של איל, אבל חוץ מזה אני תוקע אחרי התפילה בשל דישון, להחזיק ולחזק את מסורת אבותינו, כדי שלא יחשבו הטועים כי הנה בדורנו נתבטל העניין הזה. אלא ההיפך, אנחנו מראים לעינינו, שהדבר כשר. אבל מצד שני, הרי בודאי שהאיל יותר מהודר, ולפי הרמב"ם דישון פסול, כי רק שופר של כבש כשר לפי שיטת הרמב"ם בפשטות, א"כ מה טוב לתקוע בו. מהיות טוב, אל תיקרא רע.

אולם בחודש אלול, שזהו רק מנהג בעלמא, אין שום בעיא. ואותו הדבר, אחרי ערבית במוצאי יום הכיפורים. אמנם שם זה לא ממש מנהג בעלמא, כי ישנם לכך מקורות בגאונים, אבל עכ"פ, זאת אינה חובה. והרי מצד הדין אנחנו סוברים שהוא כשר, כדעת הגאונים, דלא כרמב"ם.

ברם לגבי ילד קטן, ישנה לכאורה קצת בעיא, מצד כבוד הציבור. והשיקול של לתת לו בטחון, אינני יודע מה זה. נראה אדרבה שצריכים יותר לחנכו, לתת כבוד לגדולים. אינני יודע, האם כעת בגילו, יש צורך לתת לו בטחון.

אבל מצד שני, נפקא מינה אם אין שם אף אחד שיודע לתקוע. אם ישנו מישהו שיודע לתקוע, אזי שיתקע. אולם אם אין מישהו שיודע לתקוע, רק ילד קטן, זהו משהו אחר. בכך מסתבר כי עדיף שלכל הפחות ילד קטן יתקע, אם אין מישהו בקי שמה שיתקע.

עיינתי בזה בספרים, וראיתי דבר מעניין, כי רבים מרבני האשכנזים דנו בכך. אצל הספרדים השאלה הזאת אינה קיימת, כי בלאו הכי הם אינם תוקעים אז. והנקודה מבחינתם היא, שהב"ח סובר שצריך גם באלול לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת. כפי שבראש השנה איננו סומכים רק על תשר"ת, מפני הספק, הוא הדין גם כאן.

כך כתב בשו"ת שבט הקהתי [או"ח ח"א סימן קפ"ה]. ועל פי זה הוא גם אומר, שצריך שהשופר יהיה כשר, כי התקיעות בחודש אלול צריכות להיות כדן. וזה

שתוקעים תשר"ת) לא באופן קבוע, כדי לתת לו ביטחון [מעשה שהיה עם בני הקטן ישי הי"ו, שיום אחד לא הגיע התוקע הקבוע, ונתתי לו לתקוע], ואח"כ באו אנשים ואמרו שאולי זה לא ראוי שילד יתקע.

שאלה שנייה, בסדר שבסוף תפילת שמו"ע מהרי"ץ כתב שהסדר הנכון הוא, עשה למען שמך, עשה למען ימינך, עשה למען קדושתך, עשה למען תורתך. האם ראוי או צריך לומר כך גם בסוף הסליחות, בפיסקת עשה למען שמך וכו' כמו בתפילת שמו"ע (בסדר האשמורות המדויק שהודפס ע"י מו"ר הודפס לא כמהרי"ץ).

ממני תלמידך השותה בצמא את דברי מו"ר, אהד נהרי יצ"ו, רחובות.

לדייק יותר, לא אני זה שהדפסתי זאת, אלא הדפיס את זה ידידנו הרב שלום אביטל הי"ו. אני רק עשיתי תיקונים, וכמה הוספות ושיפורים, אבל זה באחריותו.

נתחיל לענות בס"ד על השאלה השנייה, כיון שזה יותר קצר. למרות שאפשר להאריך על כך אולי שעה שלימה, אבל אינני מאריך כיון שהכל רשום אצלי בנפלאות מתורתך הפטרת שבועות, לגבי הפסוק [יחזקאל א', ד'] ומתוכה פִּעִין הַחֲשֵׁמֶל מִתּוֹךְ הָאֵשׁ. הרחבתי בס"ד בכל העניין הזה, לגבי הסדר של 'עשה למען שמך, ימינך, תורתך, קדושתך'. מהו העניין בזה? כי הדבר מכוון כנגד ארבעה דברים, שמי שאומר אותם הוא מקביל פני שכינה [עייני בשיעור מוצש"ק כי תבוא התשע"ה]. החתם סופר אומר, כי זהו ראשי תיבות קשת"י. לא שהסדר הוא כך, אלא שרמוז כאן קשת. זה כמו חץ וקשת, להעלות את התפילה לשמים. מהו ההבדל, אם קדושתך לפני תורתך? איך להסביר זאת? ישנם בכך עניינים גבוהים.

אבל ב'שורה התחתונה', מהרי"ץ בעצמו בתפילת שמונה עשרה, כתב 'קדושתך' קודם. וסימניך שיק"ת. ואחרי האשמורות, כתב 'תורתך' קודם. וסימניך שית"ק. לכן, גם אני עשיתי כך. מהרי"ץ עצמו לא כתב כי זהו הסדר הנכון, אלא אני הסברתי שזהו הסדר הנכון. מהרי"ץ בעצמו לא התייחס לכך בכלל. אכן ישנה בדבריו סתירה, אינני יודע האם היא מכוונת או שלא, שמא זאת פשרה. בכל אופן, בכתב יד קדשו של מהרי"ץ, זהו הסדר.

*

לגבי תקיעות ע"י ילד קטן, בסוף האשמורות, בחודש אלול, הנה כיון שהתקיעות הללו הן בעצם רק מנהג

לשונו שם, ולפי זה יש להקפיד גם כן שלא יתקע קטן, וגם שהשופר לא יהיה פסול, ודינו לכתחילה כשופר של ראש השנה.

דהטעם דתוקעין בחודש אלול, עיי' במג"א [סי' תקפ"א] בשם מהרי"ל, דכתיב תקעו בחודש שופר, חודש שלם של ל' יום. ולפי זה צריך שיהיה שוין כל התקיעות דחודש אלול לכתחילה, כמו התקיעות דראש השנה.

שאלה מהקהל: אולי הדבר תלוי בשאלה, האם התקיעה נועדה כדי לערבב את השטן, או משום תשובה.

תשובת מרן שליט"א: יפה. א"כ גם הקטן יכול לערבב אותו. מסתמא העיקר שיתבלבל, לא משנה מי בלבל אותו. אכן הדבר הנכון. ישנם ארבעה טעמים, והם אכן דנים לפי הטעמים. אלא שאינני רוצה להאריך בכך, ע"כ אולי רק אציין את הספרים שדנו בעניין הזה. כיון שהכל כבר כתוב, אגיד לכם רק את הדברים העיקריים.

בספר מועד לכל חי [ימים נוראים, דף ל"ג], להרב חי מילשטיין, כתב בזה"ל, מעיקר הדין לא קפדינן בכשרותו של שופר שתוקעים בחודש אלול ובסליחות, וכן גם עיי' קטן שפיר דמי (ריטב"א ר"ה כו:), שהשופר של מוצאי יוה"כ, אין צריך להקפיד בכשרותו ובכשרות התוקע, מאחר ואינו אלא מנהג. וכן תקיעות בחודש אלול, אינם אלא מנהג. וכן הוא בס' מועדי ישראל ימים נוראים ס"א עפ"ד הריטב"א הנ"ל, דה"ה בתק"ש באלול, אפשר לתקוע בשופר פסול, כמו שבתקיעה במוצאי יוה"כ אין מדקדקין בפיסול ע"ש).

אולם יש אומרים שיש להקפיד על שופר כשר (שו"ת שבט הקהתי ח"א סי' קפה, ודייק כן מהב"ח ע"ש. בס' שונה הלכות סי' תקפ"א הזכיר את דברי הריטב"א לפני מרן הגר"ח"ק זי"ע, והשיב שאינו דומה לשופר של מוצאי יוה"כ, ויש להקפיד על שופר כשר ע"ש).

ולכן במקום שאפשר, עדיף ליקח שופר כשר, וכן לא יתקע קטן. הא בלאו הכי, אפשר להקל (עיי' נטעי גבריאל ר"ה פ"ד ס"ח, ובס' הנהגות רבינו עט' כ"ד בשם הגריש"א זצ"ל דלכתחילה ל"מ לתקוע בשופר פסול באלול רק כשאין אחר ע"ש, וע"ע בגליון אליבא דהילכתא קז עמ' 120).

*

וישנו דבר חידוש, שהביא בספר מקדש ישראל [דף ל"ח] מהספר קב הישר [פרק מ"ח], שהשופר בא לעורר (ומתחילין לתקוע בר"ח אלול, דומיא לבעל חוב שנותנים לו ל' יום להמציא מעות כדי לשלם). חודש שלם.

כעת תשמעו את דברי קב הישר – כי לפעמים נראה שישנם אנשים המזלזלים בתקיעות הללו, אבל תאזינו למה שהוא כותב – ובשעת התקיעות, יש לכל אחד להתעורר ולעורר חבריו לתשובה, ואנשי מעשה מהפכים פניהם אל הקיר ומתוודין ובוכין וכו'. לקחו את התקיעות שופר של חודש אלול, ממש בכוונה יתירה. היו מסתובבים, כנראה בכדי להתיישב בדעתם, ואומרים וידוי וכו'.

עוד דנו בכך, בספר רץ כצבי [סימן א'], ובספר ירח האיתנים [דף ח'].

גם הגר"ש קמינצקי [הובא בקובץ הלכות דף י"א] כתב בזה"ל, לתקיעת שופר דחודש אלול, אין צריך גדול דוקא, שבאמת גם קטן יכול לתקוע תקיעות אלו. אך נוהגין לתקוע ע"י גדול. ופשוט שאם אין גדול שיודע לתקוע, ויש שם קטן היודע לתקוע, יתקע הקטן.

ושם בהערה [כ"ב] מובא כך, אמר מו"ר שליט"א שהדבר פשוט שאין בזה דין תקיעת שופר שאין הציבור יוצאין בתקיעה זו, ועיקרו שישמעו קול שופר בכדי לעוררם בתשובה, וליכא שם 'בעל תוקע' ו'שליח ציבור' בתקיעה זו, ולכן גם הקטן יכול לתקוע. ואף שנוהגין לכתחילה שגדול תוקע תקיעות אלו, יתכן דמדינא שפיר דמי שיתקע הקטן אפי' לכתחילה, ואין בזה חששא דכבוד הציבור, כיון שאין בכאן עניין שליח ציבור כלל.

הוא סובר, שאין כאן נקודה של כבוד הציבור.

בספר חידודי המועדים [דף ל"א] האריך על כך, הביא ארבע טעמים לתקיעות שבאלול בקדמונים, ועושה נפק"מ בין הטעמים. אבל אין צורך להאריך על כך, כי הדברים הללו אינם 'הלכות'.

שאלה מהקהל: שמעתי השנה מהרב יעקב עדס, שהוא מצא איזה ראשון – אינני זוכר מיהו – האומר כי התקיעות הללו של חודש אלול, הם תקנה מדרבנן. אולי ספר האשכול.

תשובת מרן שליט"א: נכון. כתוב בטור, 'התקינו חכמים שבאותו הדור שיתקעו'. אכן, ישנו לכך מקור. אבל זאת 'נוסחא'. ישנה גירסא כזאת. מהרי"ץ הביא זאת, בלי המלים 'התקינו חכמים'.

שערי יצחק – השיעור השבועי

רושם בעולם לאותם שאינם עוסקים בתורה. ואף על גב דאיהו לא שמע אותה בת קול, מזליה שמע, ובודאי מזליה הוא מכריע אותו אל התורה".

ועפ"ז פירש בסידור אוצר התפילות בפ"י דובר שלום את ה"על חטא שחטאנו לפניך על אימוץ הלב" (בד"ה וכלל עוד, השני) וז"ל: שמחוקי הטבע, כשאדם בינוני עושה איזה עבירה, לבו נוקפו. דאע"ג דאיהו לא חזי, מזלי' חזי גודל הרעה שגרם לעצמו, והפגם שגרם בעולם העליון עכ"ל.

ברוך יהיה, וישר חיליה לאורייתא.

רבים אומרים את הפירוש הזה, הוא מקובל על הרבה מגדולי ישראל, המקורות הראשונים הם ספר חרדים וספר דרך חיים למהר"ל מפראג, והשל"ה. בהרבה ספרי חסידות הביאו זאת בשם הבעש"ט. אינני יודע, האם הבעש"ט אמר זאת מעצמו, או שלא, אבל זה כמו הרבה דברים שמביאים למשל בשם הגר"א, ומתברר שזה הרבה מלפני כן. אלא שייחסו זאת להגר"א. אולי גם הגר"א אמר זאת. אולי גם הבעש"ט אמר זאת, אבל אין זאת הוכחה כי הוא המקור הראשון. אלא שבכל אופן, זה שהפירוש הזה הוא נפוץ, ואומרים אותו כל אחד בשם הגדול המקובל עליו, הדבר מראה כי לפירוש הזה ישנם שרשים, והתקבל על לב כולם, כי בתקול זו היוצאת ואומרת, 'שובו בנים שובבים', 'אוי להם לבריות', אין הכוונה כי זהו דבר ששומעים באוזן, אלא זהו דבר אשר שומעים בלב.

*

בהמשך מכתבו הוא כותב לגבי חידוש נוסף, שדיברנו עליו בליל הושענא רבה, לגבי ברכת 'תבושר במחילה וסליחה וכפרה'. אמרנו כי 'העולם' אומרים זאת עד חג סוכות, ובשע"ה כתבתי שמצאנו זאת רק לגבי מוצאי יום הכיפורים, כי הב"ק יוצאת רק במוצאי יוה"כ"פ.

אולם אמרתי אז, כי מצאנו מקום ליישב את מנהג העולם, כי במדרש – בגירסא שלפנינו – לא כתוב 'מוצאי יום הכיפורים', אלא כתוב 'בת קול יוצאת ואומרת לך אכול בשמחה לחמך, כבר נתקבלה תפילתכם'. לא כתוב, מתי הב"ק יוצאת.

התוספות ביומא [דף פ"ז אמצע ע"ב] כותבים בשם המדרש, 'במוצאי יום הכיפורים'. וכך מביאים עוד הרבה מפרשים, בשם המדרש. כנראה היתה להם גירסא כזאת. אולם ישנו עכ"פ מקום ליישב את מנהג העולם, לפי הגירסא שלפנינו שלא כתוב 'במוצאי יוה"כ"פ', כי ממילא יוצא שזהו גם אחרי יוה"כ"פ. כי לא כתוב, מתי הב"ק יוצאת.

בספר כרם אליעזר [ראש השנה, חינוך הבנים כהלכתו, דף תתל"ו] כתב בזה"ל, יש לעיין בתקיעות שנוהגים לתקוע מראש חודש אלול עד ערב ראש השנה בכל יום אחר תפילת שחרית, האם תקיעות אלו כשרים בקטן, ונפקא מינה כשאין בבית הכנסת גדול שידוע לתקוע רק קטן, או דגם בתקיעות אלו יש קפידא שיהיה התוקע בר חיובא.

ומאריכים על כך בספרים נוספים.

ולמסקנא נראה כפי שכבר אמרנו, דלכתחילה לא יתקע אז קטן. ואם אין מישהו אחר, אזי שהוא יתקע.

שאלה מהקהל: מה עם כבוד הציבור?

תשובת מרן שליט"א: הדבר אינו ברור. ישנו מי שאומר, כי אין בכך בעיני משום כבוד הציבור. אני חושב שכן. לכן מן הבחינה הזאת, עדיף שהקטן לא יתקע. אבל אין צורך להקפיד על שופר כשר לכולי עלמא, כיון שאנחנו תוקעים רק תשר"ת, שמע מינה שאין להקפיד אז.

שאלה מהקהל: מדוע שקטן לא יתקע אז מפני כבוד הציבור. מאי שנא מן הקריאה בתורה והתרגום, וכן מפיוט בר יוחאי בזמנינו?

תשובת מרן שליט"א: הרי כולם עולים לקרוא בתורה. וגם אותם שהם קטנים כעת, יעלו בגדלם. אבל תוקעים הם מיעוט, יחידי סגולה.

התייחסות למכתב בעניין בת"קול היוצאת מן השמים, כגון האומרת 'לך אכול בשמחה לחמך וכו' (במוצאי יוה"כ"פ), ויישוב מנהג העולם לומר ברכת 'תבושר במחילה וסליחה וכפרה' גם לאחר מוצאי יוה"כ"פ עד סוכות. ומסקנת מרן שליט"א בעניין זה.

קיבלתי עוד מכתב חשוב מידידנו הרה"ג חיים לוי הי"ו בזה"ל, לק"י כ"ז תשרי ה'תשפ"ה בשל"ה.

לכבוד מו"ר מרן הרה"ג יצחק רצאבי שליט"א.

ברצוני לציין לגבי מה שדן מו"ר בשיעורים האחרונים במה שאמרו חז"ל: שבת קול יוצאת ומכרזת אוי להם לבריות וכו', שובו בנים וכו' לך אכול בשמחה וכו'. מי שומע את אותה בת קול. מו"ר גברא דמיטמרן גליין ליה (שודאי זוכה לשמוע דברים נעלמים מאיתנו) ציין לישובו של ספר החרדים ובעל שבט מוסר, ראיתי שרבים מספרי החסידים הביאו הסבר זה בשם הבעש"ט. ראה בספר חיים לחג (ח"ד עמ' רעט) שאספם לפונדק אחד.

וכ"כ מהר"ל בספר דרך חיים פ"ו: "ואף על גב שאין בת קול הזה נשמע, מכל מקום הוא מורגש ועושה

שאלה מהקהל: אולי גם הם גורסים כגירסא שלפנינו, אלא שמתוך לשון המדרש שלפני כן, הבינו בפשיטות שזהו במוצאי יום הכפורים. וכיון שהם לא הביאו אלא רק סוף המדרש, הוכרחו להוסיף שזהו במוצאי יום הכפורים.

תשובת מרן שליט"א: יתכן, אבל לא משמע מלשונם כך.

מכך היגעתי אח"כ למסקנא נוספת, כי אלה שאומרים ביום הכיפורים עצמו תבושר וכו', זאת ג"כ אינה טעות. כי אם לא כתוב מתי הב"ק יוצאת, הרי ישנה מחלוקת בין הראשונים במסכת שבועות, מתי היא הכפרה? האם הכפרה היא רק בנעילה, או אפילו ביום הכיפורים עצמו. אם ישנה כפרה גם ביוהכ"פ עצמו, עוד לפני הנעילה, אזי שייך להגיד תבושר וכו' גם ביוהכ"פ בעצמו, כגון בבוקר, החזן בהוצאת ספר-תורה שני.

נמצא שאפשר ליישב את כל המנהגים. אם כן, התלמידי חכמים הדייקנים שאני שמעתי מהם – וזהו כגון אבא מארי זצ"ל, והרה"ג שמעון צאלח – הם אמרו לי, 'רק במוצאי יום כיפור'. והדבר מתאים ומתקבל לפי כל הראשונים האומרים במפורש, כי זהו רק במוצאי יוהכ"פ. ברם, מכל מקום אפשר ליישב את מנהג העולם. מנהג ישראל תורה הוא. הדבר אינו אומר שנעשה כמותם, אבל העיקר שנרגענו, כי מנהג העולם איננו טעות. מכיון שהדבר מאד נפוץ.

כותב לנו על כך ידידנו הר"ח לוי, ולגבי מה שהעיר מו"ר בשע"ה על מנהג העולם לומר גם אחר יו"כ עד החג: "תבושר במחילה וכו'. כן העיד מה"ר עזריה בסיס זצ"ל, הובא בסביב לשלחנך (סי' תקפ"ד סקט"ז).

וביאר מו"ר שמלשון המדרש ליכא קושיא, שהרי לא כתוב שם במפורש שהיא יוצאת במוצאי יו"כ, וא"כ יתכן שהיא יוצאת גם אח"כ.

אולם אחר ראותי מש"כ בס' עריכת שלחן (ח"ח עמ' רלה) שיתכן כי מקור ברכה זו היא מהמדרש ילקו"ש תהלים סי' תער, נראה לענ"ד לומר הסבר אחר. וזה לשונם: ד"א ארח חיים, אלו עשרת ימי תשובה, מהו נעימות בימינך נצח, אמר רבי אבהו, זה הלולב, שהוא כמי שהוא נוצח ונטל בימינך וכו'.

כתוב כאן, 'בימינך'. אבל זאת טעות, וצ"ל 'באינין'. או כפי שישנן גירסאות אחרות. עכ"פ הכוונה היא, שנטלים את הלולב. בזמנם היה מקובל, כי מי שמנצח במלחמה, היה יוצא עם כף תמרים ומנפנף בה.

עבר יו"כ ואין אדם יודע למי נמחלו עונותיו, אם לישראל אם לעובדי אלילים.

ישנו כאן דבר חידוש במדרש. ישנו ויכוח, למי נמחלו העוונות? לעם ישראל, או לעובדי אלילים? המלים 'לעובדי אלילים' הן בגלל הצנזורה, וצ"ל 'אומות העולם'. כי לא דוקא עובדי אלילים.

כיון שהגיע יו"ט ראשון של-חג, כל ישראל יוצאין הקטנים והגדולים, ולולביהן בידיהם, מיד הכל יודעין שנצחו ישראל בדין, ונמחלו עונותיהם, שנ' נצח ישראל. והוא שדוד אמר לישראל, קיימתם מצות לולב שנקרא נעים, שנ' נעימות בימינך נצח – הלולב נקרא 'נעים'. 'נעימות בימינך', שהרי את הלולב נוטלים ביד ימין – הרי מבושרים אתם, שנצחתם לעובדי אלילים". כפי שאמרנו, צ"ל 'לאומות העולם'. נמצא, שמדרש זה לְכַאֲוֵרָה מקור מפורש שהבשורה למחילת העוונות, היא ביום ראשון של חג.

הנצחון, הוא מחילת העוונות. ההוכחה היא, ביו"ט ראשון של סוכות, שאז יוצאים אנחנו עם הלולבים.

ולפי"ז נתעוררתי – כך אומר ידידנו הרב חיב"א – שמא מכאן שאבו העולם למשוך הברכה עד ימי החג, מפני שאז אנו מתבשרים שניצחנו את העו"א, ודוקא לנו נמחלו העוונות. אכ"ר.

צעיר הלויים

תלמידך חיב"א מני"ו.

המדרש דלעיל, מאד מעניין. והאמת היא שקשה להבין אותו. על מה נטוש הויכוח, האם נמחלו העוונות לישראל, או לאומות העולם?

למעשה, דבר זה כתוב לא רק בילקוט שמעוני שם, אלא גם במדרש רבה פרשת אמור [פרשה ל"ב] – ובספר מנורת המאור למהר"י אבוהב פרק קמ"ז הביא רק את ההתחלה משם – בזה"ל, אמר רבי אביי, משל לשנים שנכנסו אצל הדיין, ולית אַנְן ידעין מאן הוא נוצח. אלא מאן דנסב באיין בידיה, אַנְן ידעין דהוא נצוחייה. כך ישראל ואומות העולם, באין ומקטרגים לפני הקב"ה בראש השנה. שמעתם? בר"ה ישנו ויכוח, ואומות העולם מקטרגים אז על ישראל. ולא ידעין מאן נצח. אלא במה שישראל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידן, אנו יודעין דישראל אינון נצוחיא. לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם, ולקחתם לכם ביום הראשון וכו'.

ואח"כ בהמשך [באות ג'] מובא כך, דבר אחר, ולקחתם לכם ביום הראשון. הדא הוא דכתיב [תהלים ק"ב, י"ח] פְּנֵה אֶל תְּפִלַּת הָעֲרֵעַר, וְלֹא בָזָה אֶת תְּפִלָּתָם. שנצחו ישראל בדין ונמחלו עונותיהם, והן אומרים נצחו ישראל, שנאמר [שמואל א' ט"ו,

שערי יצחק – השיעור השבועי

חטאו, ולמה יעמוד עליהם במדת רחמים טפי מאומות העולם, שנשמר עונם להשמדם עדי עד, וישראל נוצחים בטענותיהם כנגד שרי אומות העולם.

ולפי שלכאורה יראה שאומות העולם הם יותר מרוחמים בזה שזוכים בהצלחות העולם – לאומות העולם אין לעת עתה כל־כך יסורים, הם מרגישים טוב עד שיום אחד הם יהיו נאבדים – לכן יתפארו שזכו ונצחו, לאמר שהם נאהבים לפני ה', יותר מישראל שהם דחופים וסחופים בעולם הזה. הוא מאריך על כך יעו"ש.

הרי רואים עכשיו בעולם, כי אומות העולם הם 'על הגובה'. אימפריות גדולות, עשירים, שלטון וכו'. כי העולם הזה, שייך לעשיו. הרי יעקב אבינו ועשיו, חילקו ביניהם. העוה"ב הוא שלנו, לא העוה"ז.

עכ"פ מה שכתוב הוא, בסופו של דבר, כי מתי יוצאת ההוכחה שעם ישראל נצחו בדין את אומות העולם, ונמחלו להם עוונותיהם?

אלו אינם שני דברים. הנצחון הוא, שנמחלו להם עוונותיהם. זה לא שהם נצחו, וגם נמחלו עוונותיהם.

אם־כן, כתוב על כך, אתה מבושר שנצחו לאומות העולם.

יפה. זה יכול להיות המקור לנדון דלעיל.

דרך אגב, מכך הרווחתי דבר נוסף חשוב מאד.

היתה לי כל הזמן שאלה, לגבי הידוע, וכאשר הבאנו בעבר בשם התולעת יעקב, האומר כי בראש השנה, אומרים ב'עלינו לשבח' במקום 'שלא שם חלקנו כחלקם' – 'שלא שם חלקנו כהם'. ובמקום 'אל אל לא יושיע', אומרים 'ללא יועיל'. כך אומר מהר"ם גבאי בספרו הנכבד, תולעת יעקב. אין מקור אחר לשינוי הזה, בשום ספר שבעולם. לא ידוע עכ"פ. וגם מהרי"ן, ולפני כן מהר"י ונה, מביאים זאת בשם התולעת יעקב, והלא כתוב במפורש בתולעת יעקב כי זה רק בראש השנה. מהיכן לקחו אבותינו, בכל המחזות, הן בלדי והן שאמי, שאומרים זאת בכל עשרת ימי תשובה? הרי כתוב את זה רק לגבי ראש השנה?

בספר תולעת יעקב כתוב בזה"ל, יש אומרים כל השנה 'שלא שם חלקנו כחלקם' לבד מראש השנה שאומרים 'כהם'. והסיבה היא, כי עדיין לא ניתן להם חלק. אבל בשאר ימות השנה, שחלקם מבורר, אומר 'כחלקם'.

וכן בר"ה אומרים 'ללא יועיל', כי 'אל' הוא לשון כח וחלק הניתן לשרים שלהם, ובר"ה לא חלקום עדיין. אבל בשאר ימות השנה, חלקם נתון להם, והם 'אל

כ"ט] וגם נצח ישראל, לא ישקר ולא ינחם. הוא שדוד אומר לישראל, אם קיימתם מצות לולב שנקרא נעים, שנאמר [תהלים ט"ז, י"א] נעמות בימינך נצח, הרי אתה מבושר – כאן כתובה במפורש המלה 'מבושר'. שם – בילקוט שמעוני – כתוב בלשון רבים, 'מבושרים' – שנצחת לאומות העולם. שנאמר, וגם נצח ישראל. כך הוא לשון המדרש ויקרא רבה.

לגבי השאלה, מהו הויכוח כאן, מהו הקיטרוג של אומות העולם על ישראל, הדבר אינו כ"כ ברור. דנו ושקלו וטרו בזה בספרים רבים, ואכמ"ל. בנפלאות מתורתך פרשת אמר, כבר הרחבתי על כך בס"ד.

מסתברא לפרש זאת, לפי מה שכתוב לפני כן [בפרשה כ"א אות ד'] בזה"ל, לפי ששרי אומות העולם באין ומקטרגין על ישראל לפני הקדוש ברוך הוא ואומרים לפניו, רבוננו של עולם אלו עובדי עבודה זרה ואלו עובדי עבודה זרה, אלו מגלי עריות ואלו מגלי עריות, אלו שופכי דמים ואלו שופכי דמים, מפני מה אלו יורדין לגיהנם ואלו אינן יורדין לגיהנם. צרי ואויבי לי, בימות החמה שלש מאות ששים וחמשה יום, השטן גימטריא שלש מאות ששים וארבעה, שכל ימות השנה השטן מקטרג וביום הכפורים אינו מקטרג, אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, אם תחנה עלי מחנה, של סמא"ל, לא יירא לבי, שהבטחתני בזאת יבא אהרן אל הקדש. כמו שכבר כתבו במדרש רבה המבואר.

רואים כי שרי אומות העולם, מקטרגים לפני הקב"ה. מציינים שם בהערה, כי במדרש תנחומא כתוב במפורש, שזה ביום הדין. דהיינו, ראש השנה. אומות העולם מקטרגים אז על עם ישראל ואומרים, למה הקב"ה שם רק אותם בגיהנם, ולא את ישראל.

היפה תואר ג"כ מתפלא על כך [בפרשת אמור, פרשה ל"ב] וכותב בזה"ל, קשה, מאחר שהדין בראש השנה לכל אחד לפי מעשיו, מה עניין דין ישראל עם אומות העולם. וכי הויכוח כעת, הוא בין ישראל לאומות העולם? הרי דנים כל אחד על מעשיו בפני עצמו?

ומהו הנצחון הזה שנוצחין ישראל, שאם זוכים במעשיהם מה לאומות העולם בזה. ועוד, מה ראו אומות העולם לומר שהם זכו ונצחו, כי במה נודע כוחם?

ויראה, שלהיות ה' עושה נס לישראל, לכפר עוונותיהם בעולם הזה במיתה ויסורים, לעיל בפכ"ט סי' ג' [ד"ה והופך]. משא"כ לאומות העולם, הנה שרי אומות העולם מקטרגין על ישראל לומר שגם הם

לא יועיל, כי אין בידם לשנות חלק הנגזר להם. והובא בפעמוץ זהב למהרי"ו.

וגם מהרי"ץ כתב כך בעץ חיים [ח"ג דף ס"ב ע"ב], שזהו בראש השנה. וז"ל, אומר במקום כחלקם, כהם. והטעם כתב בעל תולעת יעקב, מפני שעדיין לא ניתן להם חלק. אבל בשאר ימות השנה שחלקם מבורר, אומר כחלקם. וכן אומרים עתה ללא יועיל, כי אל הוא לשון כח וחלק שניתן לשרים שלהם, ובר"ה לא חלקום עדיין. אבל שאר ימות השנה, חלקם נתון להם, והם אל לא יועיל, כי אין בידם לשנות חלק הנגזר להם עכ"ל.

מהיכן לקחו זאת חכמי תימן, לגבי כל עשרת ימי תשובה?

בעת בס"ד הבנתי. כי הויכוח הוא, למי נמחלו העוונות, ולמי לא נמחלו העוונות. והרי למעשה, אומות העולם אינם יודעים שר"ה הוא יום דין, בשבילם זהו יום רגיל, אבל אעפ"כ הם נידונים ביום הזה, כמו ששנינו בר"ה 'כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרוץ'. מובן כי עד יום הכיפורים, אם הם חוזרים בתשובה על העבירות שלהם, אזי נמחל להם. ואם לאו, לא נמחל להם.

[אעפ"י שאין מועילה להם התשובה שהעוון ימחק, כמו לישראל, אך לעת עתה אין הם מקבלים עונש, כמו שהיה בנינוה, וכמבואר במפרשים שאח"כ כשחזרו לסורם, נענשו כפל-כפליים, מנה אחת אפים].

א"כ יוצא, כי יום הכיפורים, הוא נפקא מינה גם להם. זה לא רק ראש השנה. ממילא הבינו אבותינו ורבותינו, שהדבר שייך לכל עשרת ימי תשובה. רק ביום הכיפורים, הדבר נפסק. וממוצאי יוהכ"פ אומרים תבושר וכו', כי בעת יש לנו בשורה שאנחנו נצחנו את אומות העולם, אבל רואים זאת רק בחג הסוכות. כך לכאורה הדברים נראים.

לכאורה, ישנה כאן מעלה יותר, כי במדרש ויק"ר כתובה במפורש המלה 'תבושר'. אם המדובר לגבי הב"ק שיוצאת במוצאי כיפור, כנז' בקהלת רבה, לא כתובה שם המלה 'תבושר', אלא רק כתוב שיוצאת ב"ק. הלשון 'תבושר', כתוב רק פה.

*

בעת, נלך לפי הסדר. ראשית, לגבי מה שהר"ח לוי הביא בשם הרה"ג עזריה בסיס, מתוך סביב לשולחנך [דף ל"ח].

אקרא בפניכם את לשונו, ממוצאי יום הכיפורים עד ערב חג סוכות, הכל נוהגים שאומר אדם לחבירו, תבושר במחילה וסליחה וכפרה. וחבירו משיב לו, ואתה תבושר במחילה וסליחה וכפרה.

כפי שאמרתי לכם, לא מדוייק להגיד, שיהכל נוהגים. אני יודע מכמה תלמידי חכמים דייקנים, שרק במוצאי כיפור. אא"כ נגיד כי הכוונה כאן, רובם ככולם. אבל בכל אופן, צריכים לדייק.

בהמשך מובא דבר נוסף, בשם הגר"ע בסיס, בזה"ל, ואם לא ראהו עד החג, אומר לו בחג, תבושר וכו', ותזכה לשנים רבות ומועדים טובים וכו'.

זאת לא שמעתי, מאף אחד. להגיד בחג הסוכות, תבושר וכו', וגם תזכה לשנים רבות וכו'? אולי רק אצלם בעיר רדאע, היה דבר זה.

מוסיף שם מעצמו ב'סביב לשולחנך', ובכל הברכות הללו וכיו"ב, נהגו שהגדול מברך תחילה, והקטן משיב לו.

ברם, הדבר היה רק בעיר צנעא. אנשי צנעא תמיד פונים לרב, ואומרים שיברך אותם תחילה. ברוב המקומות, לא מקפידים כלל [עיין שיעור מוצש"ק נשא התשפ"ד]. זה כמו 'שלוש עליכם', וכן 'שבת שלום', וכדומה. אין קפידא מי אומר ראשון.

האמת היא, כי לא ברור לי על סמך מה נהגו כך אצלם. נראה שהם חושבים, כי כיון שזאת ברכה, אזי לא מתאים שהקטן יברך את הגדול, ע"כ הם רוצים שהגדול יברך. אבל לכאורה, הרי גם הוא מחזיר לו את אותה הברכה, תיכתב וכו', וה"ה במועדים תזכה לשנים רבות וכו'. אינני יודע, מהו העניין דוקא בזה? הרי אלו ברכות קבועות לכולם, ומחזירים אותה ברכה, א"כ מה זה משנה מי אומר קודם? איני מבין זאת.

*

לגופו של עניין, לגבי מה שהר"ח לוי הביא לנו כאן מקור, לקשר זאת עם תבושר וכו', אם הדבר כך, יוצא כי בעצם הנצחון-הבשורה היא בסוכות. אלא מאי, במוצאי יום כיפור מתחילים להגיד זאת, אבל הדבר שייך עד סוכות. ברם, לפי מה שכתוב פה, הדבר שייך ה"כ במיוחד ובעיקר, בסוכות. א"כ בסוכות היתה צריכה להיות נאמרת הברכה הזאת תבושר וכו', כי בסוכות אנחנו יוצאים עם הלולב. בפרט ביום טוב הראשון. אמנם הגר"ע בסיס אומר שכך. לא שמענו, אבל גם אם כן, הדבר אינו שכיח. אולם אפי' לדבריו, הרי כאן זהו העיקר, פה היה צריך להגיד באופן מיוחד את הברכה הזאת, והעולם אומר זאת רק במוצאי יום כיפור, או אם לא נפגשו, עוד כמה ימים. יום או יומיים. הכי הרבה, עד ערב סוכות. אבל אם סוכות הוא העיקר, בגלל הלולב, היה צריך לשים על כך את

שערי יצחק – השיעור השבועי

שאלה מהקהל: אצלנו – אצל החבאנים – אומרים תבושר וכו' בערב כיפור.

תשובת מרן שליט"א: דהיינו, לא במוצאי כיפור? ומה אומרים במוצאי כיפור? וכי אין אצלכם ברכה מיוחדת? זהו כפי שבכל יום? לא מרגישים איזו שמחה מיוחדת?

תשובת השואל: אומרים גם אז תבושר, אבל העיקר הוא בערב כיפור.

תגובת מרן שליט"א: טוב, אולי כי בערב כיפור זאת הפעם הראשונה, לכן זה בולט. שוב הפעם, טוב שאמרת לנו את זה, כי אפשר שכולם צודקים, השאלה מאיזו זווית מסתכלים. אשריהם ישראל. מנהג ישראל תורה הוא. אפשר להבין את כולם.

[השואל דלעיל, שהוא ידידנו היקר והנכבד כש"ת הרב יפת מה טוב נר"ו, משתתף קבוע בשיעורינו מזה שנים רבות, הפנה אותי לאחר השיעור, למה שנדפס בזה בתכלאל של החבאנים, עטרת זקנים דף ז' ח'. עיינתי שם, ונפלאתי לראות שיש להם בזה סדר מיוחד, שנקרא 'סדר החיוס', שלא מוזכר כלל בשאר קהילות. ובלג"ד נביא מתוך זאת, בשיעור הבא, בתוספת פרטים נוספים לגבי נוסח תבושר].

שאלה מהקהל: מה לגבי ה'תבושר' שכתוב בסידורים בקריאת ס"ת של יוהכ"פ?

תשובת מרן שליט"א: הדבר כתוב רק בסידור תורת אבות. היה נראה לי כל הזמן שזאת טעות, ורק עכשיו מצאתי לכך יישוב. אנחנו לא אומרים תבושר וכו', בבוקר יוהכ"פ, החזן אחרי הקריאה, אלא אומרים תיכתבו וכו', כי תבושר שייך אחרי יום כיפור. אבל מקודם יישבתי את זה. כבר בשיעור ליל הושענא רבה אמרתי זאת בס"ד. לפי שיטות האומרים, כי ישנה כפרה כבר ביום כיפור. ולפי הגירסא, שלא כתוב מתי הב"ק יוצאת, כי יכול להיות שהיא תצא גם ביום כיפור. לפי השיטה הזאת. אפשר ליישב את כולם. אנחנו מיישבים זאת, מצד שלא כתוב מתי. אולי חסר לנו במדרש. אנו אומרים 'תירוצים'. אבל בראשונים כתוב במפורש, במוצאי יום כיפור. את זאת, אי אפשר להכחיש. ואולי אין בכך מחלוקת. אולם הם בבחינת 'נהנים מן הספק'. כיון שלא כתוב, אפשר ליישב את כולם. אלו ואלו דברי אלהים חיים. לכולם ישנו מקור.

ביאור המלים שבשיר 'ישקף אלהים ממעון קדשך ויך', והמלים 'יום אשלפה חרבי ואך'. והמלצת מרן שליט"א לומר פיוט זה בימים הללו בכל עת מצוא.

ברצוני לסיים, בעוד עניין אחד.

הדגש, כי זהו העיקר להגיד את זה, דגש חזק. וזאת לא שמענו, אליבא דכולי עלמא.

נקודה נוספת, המוכיחה כי אולי אין קשר אל המדרש הזה, שבמדרש כתוב 'מבושרים', והנוסח בברכה הוא 'תבושר', בלשון עתיד. 'מבושר' זאת מציאות, אתה מבושר.

המלה 'מבושר', מצויה בלשון חז"ל, גם שלא בנדרון דידן, שהרי מצינו זאת בכמה מקומות.

למשל, במדרש הגדול [פרשת כי תשא, דף תש"ו]. כתוב שם בזה"ל, אמר לו הקב"ה – למשה – אל תצטער, לוחות הראשונים לא היה בהן אלא עשרת הדיברות בלבד, אבל לוחות שניים שאני נותן לך יש בהן הלכות ומדרש ואגדות, שנאמר [איוב י"א, ו'] וַיִּגְדַּל לְךָ תַּעֲלָמוֹת חֲכָמָה פִּי כַּפְּלִים לְתוֹשִׁיָּהּ. ולא עוד, אלא שאתה 'מבושר' שמחלתי לך. שנאמר [שם] וְדַע פִּי יִשֶׁה לְךָ אֱלֹהִים מְעֻנָּה.

כמו־כן ידוע מאמר נוסף של חז"ל, והוא מובא במדרש הגדול בפרשת האזינו [דף תשל"ו], מכאן היה רבי מאיר אומר, כל הדר בארץ ישראל וקורא קרית שמע שחרית וערבית, ומדבר בלשון הקודש, 'מבושר' הוא שיש לו חלק לעולם הבא.

'מבושר' היינו, מלשון בשורה. אני מודיע לך הודעה טובה ומשמחת. זאת מציאות. משא"כ כשאומרים תבושר, יותר נראה שזה הולך על הבתקול, שתבוא בהמשך. הרי ביארנו בס"ד, מה הפירוש יוצאת בתקול? הרי אף אחד לא שומע את הב"ק הזאת? אלא, מה שישנה לאדם הרגשת שמחה במוצאי יוהכ"פ, והוא אוכל ושותה בשמחה, בהרגשה שנמחלו לו כל עוונותיו, הדבר הזה הוא מכוח הב"ק. לכן אומרים, תבושר. דהיינו, שתרגיש ותחוש את הב"ק הזאת אחר כך.

אולם אם המדובר הוא על הנצחון, הרי לא מבושרים זאת לאדם, כי בסוכות אין את הרגשת המחילה וסליחה וכפרה הזאת. בסוכות מרגישים את שמחת החג. וזה לא דבר שנהיה, אלא דבר שקיים.

לכן, לא כ"כ נראה לי החיבור בין הדברים. אבל אעפ"כ, יש בזה קצת להמתיק את העניין, ישנו בכך משהו. אבל לא נראה לי כי זהו כ"כ מבוסס בצורה חזקה. בכל אופן, משהו מיהא איכא. להגדיל תורה ולהאדיר. כדאי לדעת זאת, כי הם מרחיבים את היריעה, להסביר את הדברים באופן כללי.

עכ"פ למסקנא, נראה לענ"ד בס"ד כי הכי צודקים הם אלה הת"ח המדייקים, שאומרים זאת רק במוצאי כיפור, כי אז יוצאת הב"ק. ותו לא.

בליל שמחת תורה, כאן בביהמ"ד פעו"צ, עלה לי רעיון. לפני הפיוטים, לפתוח בפיוט ישקף אלהים ממעון קדשו ויד, כל שונאי עמו כהרף עין, כי דבר בעתו מה טוב, כי לפני שנה ביום זה בדיוק, הם עשו לנו צרות גדולות רח"ל. במקום לפתוח בפיוט אשר בגלל, שמתאים יותר לבוקר.

זהו פיוט עצמתי, מחברו הוא מהר"ר יוסף ב"ר ישראל מִשְׁתָּא, שהיה גברא רבה. זהו שיר עם המון רגשי צער הגלות. הוא מבקש מהקב"ה, נקמה באומות העולם. רציתי להסביר בס"ד את הפיוט הזה, כמה חכמה טמונה בו, ויראת שמים וכו'.

הערה מהקהל: הרב דיבר על זה באליכין, במעמד הגדול שבחול-המועד סוכות. תגובת מרן שליט"א: נכון. אבל כעת תשמע חידוש נוסף.

ישקף אלהים ממעון קדשו, ויד. ידוע מאמר חז"ל, כל השקפה במקרא, לרעה. חוץ ממקום אחד, הַשְּׁקִיפָה מִמַּעוֹן קִדְשׁוֹ מִן הַשָּׁמַיִם וגו' [דברים כ"ו, ט"ו], כי שם הצדקה הופכת את מדת הדין למדת הרחמים. למה 'כל השקפה במקרא, לרעה? מהו הקשר?

'השקפה', זה כמו משקוף, שהדלת מְּכָה עליו. כפי שכתוב לגבי השבלים, וְשִׁדּוּפֵת קָדִים [בראשית מ"א, ו'], וְתַרְגוּמוֹ 'וְשִׁקְפֵן קָדִים'. השקפה היינו, שזה נותן מכה.

המקור לכך הוא בתורת חיים (שור) על מס' סנהדרין דף צ', וביפה תואר על שמות רבה ריש פמ"א. גם מהר"ל מפראג כותב כך בספרו גור אריה [דף שי"א] לגבי פירש"י על הפסוק וַיִּשְׁקֹפוּ עַל פְּנֵי סֹדֶם [בראשית י"ח, ט"ז]. וזה לשונו, הטעם כי השקפה היא לרעה, מפני שהוא לשון מכה, וכן המשקוף נקרא משקוף, מפני שהדלת שוקף עליו וכו'. בהערת המו"ל שם, ציין לדברי הרד"ק בספר השרשים (שורש שקף) שכ' כך, כי המשקף נקרא כן לפי שהדלת מְּכָה עליו תמיד וכו'. ושקיפן קידום, כלומר מוכות רוח קדים.

וזה לשון רש"י על פסוק (בראשית מ"א, ו') וְשִׁדּוּפֵת קָדִים, ושקיפן קדים (תרגום אונקלוס). חבוטות, לשון משקוף החבוט תמיד על ידי הדלת המכה עליו ע"כ.

הערה מהקהל: כמו תרגום הפסוק חֲבוּטָה תַּחַת חֲבוּטָה [שמות כ"א, כ"ה], מְּשֻׁקְפֵי חֶלְף מְּשֻׁקְפֵי.

תשובת מרן שליט"א: יפה. וכבר רש"י ציין את זה בפרשת בא. שמות י"ב, כ"ב.

העיקר לענייננו, שכעת הדבר מובן. ישקף אלהים ממעון קדשו, ויד. הוא חיבר זאת כך. כי 'ישקף', מלשון משקוף. תתן להם מכה קשה.

בפיוט הזה, ישנם דברים גבוהים מאד. אנשים חושבים, לגבי המלים שבסיום הפיוט, 'פלטאי קרא יום אשלפה חרבי ואך', כי הכוונה ל'חרב' כפישוטו. ברם חושבני, כי הוא התכווין להרבה יותר מכך.

וזאת בהקדים מה שצריכים לדעת פירוש נפלא, שאומרים חכמי תימן נע"ג. כתוב בגמ' סנהדרין [דף יט:]: לגבי פלטיאל בן ליש, שהוא 'נעץ חרב בינו לבינה'. מפרש מהר"י הכהן בסגולת ישראל, וכן מהרש"ש בחמדת ימים, כי ה'חרב' שהוא נעץ בינו לבינה, זאת התורה, שהיא חרב פיפיות.

דהיינו, הוא היה משנן כל הזמן לעצמו, זאל אשת עמיתך וגו', לא תחמוד אשת רעך'. זאת החרב שהוא נעץ, ועי"ז הוא ניצל מן העבירה.

מה הפירוש 'אשלפה חרבי'? וכי היה לו אפשרות להילחם עם חרב? אלא, עם התורה, שהיא החרב שלנו. רוממות אל בְּגֵרוֹנֵם, וְחָרֵב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם [תהלים קמ"ט, ו'].

לכן אני ממליץ, כך חושבני, לכן אני אומר זאת כעת כאן, כי כדאי לומר את הפיוט הזה בכל הזדמנות, לעת מצוא, בימים האלה ובתקופה הזאת, המלחמה מאז שמיני עצרת בשנה שעברה שעדיין נמשכת. מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה. הערבים השחצנים מצחצחים חרבותיהם. מאיימים וכו'. לכן רצוי לומר אותו מדי פעם, בכל פעם שמזדמן, כי הדבר ממש מעורר. מסתברא כי בפיוט הזה ישנה סגולה, לפעול הרבה ישועות לעם ישראל.

צריכים עדיין להסביר הרבה פרטים בפיוט הזה, כי עניינים רבים טמונים בו.

השם ברוך הוא יזכנו לראות את עם ישראל דורך על במתי כל אויביו, ולהיחלץ מכל הסבל הזה שאנחנו סובלים. שנתגבר על כל אויביו, ושיפלו אויביו תחתינו, כפי שנאמר [ויקרא כ"ו, ח'] וְנִפְּלוּ אֹיְבֵיכֶם לְפָנֵיכֶם לְחָרֵב. ושנזכה בקרוב לישועת השם, אמץ כן יהי רצון.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעייך בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון. פרטים בטלפון: 050-4140741

לק"י

הננו להודיע בזאת כי
השיעור השבועי הקבוע

של מרן הגאון
הרב **יצחק רצאבי שליט"א**
פוסק עדת תימן

מח"ס שלחן ערוך המקוצר ח"ה, שו"ת עולת יצחק ג"ח ועוד

ממשיך להתקיים מדי מוצאי שבת קודש

עכשיו בחדשי החורף

השיעור מתחיל בשעה 20:00

בבית המדרש "פעולת צדיק"

רח' המכללה (מהרי"ץ) 4 בני ברק

(פינת רח' בירנבוים 2 ליד "שוק השומר")

ציבור האברכים בני הישיבות
וכלל שוחרי התורה מוזמן

שיעור שכולו חידוש - ממנו תצא מלא וגדוש